

תשובות

הגרי"י פוזן שליט"א

לבני ישיב"ק תפארת יעקב

זכרון יעקב

- גט"י וצניעות ..... ג
 תפילין וציצית ..... ה
 תפילות ובית כנסת ..... ז
 ברכות הנהנין ואיסור והיתר .... טז
 כבוד ומורא רבו ..... כא
 הנהגות והליכות בן ישיבה ..... כג
 קדושת ס"ת ותפילין וד"ת ..... כו
 מעשר כספים וצדקה ..... כט
 גזילה ואבידה ..... ל
 דיני ערב ש"ק ..... לה
 התפילות בש"ק ..... לו
 שבת בישול ..... לח
 מוקצה ..... לט
 שבת הוצאה ..... מא
 עוד איסורין בשבת ..... מב
 חנוכה ..... מד
 פסח ..... מה
 שביעית ..... מה
 שאלות שלא ניתנה תשובה ..... מו

נט"י וצניעות

אם נגע אם צריך נטילה (אין איסור נגיעות).
לגבי השרוכים אינני זוכר שנדון בזה במ"ב כלל,
הדבר היה מחלוקת ביני לבין אחי ז"ל לפני
הרבה שנים, אני סבור דגיעה בשרוכים הוא כמו
גיעה בעל עצמה, הוא סובר שלא.

9. **אם נגע בגרביים בחלק העליון אי צריך נט"י?**

אני חושב שגרביים אינם בכלל מעלים לגבי זה.

10. **במ"ב כתב שם בסעיף ו' בשם השל"ה: שאם הולך יחף משום תשובה מותר. ולפי מה שכתב "שמותר במקומות שכן נוהגים", משמע שמס"כ השל"ה הוא אפי' במקומות שלא נוהגים. ולעיל בסעיף א' כתב שבמקומות שלא נוהגים ישנה בעייה של צניעות?**

"יחף" בסעיף זה כוונתו בלי מעליים, אפי' אם יש גרביים, כמו שהולכים בתי"ב וביו"כ. וזה מותר כל הקטניות.

11. **אם מישוה צריך לנקיבו באמצע שיעור וכדו' ואם יצא יגרום רפיון האם מותר לו לצאת? ומה הדין שלא בטוח שיגרום רפיון? מותר לו לצאת, צד השני אינני יודע.**

12. **בחור נגע במקומות המכוסים באמצע שיעור האם ישפוש בכל מילי דמנקי או שיצא ליטול ידיו ועי' יתבטל מהלימוד ואולי יבטל אחרים?**

לדאוג לא לעשות את זה. אם זה קרה, יסמוך על יכל מילי דמנקי, ולא לבטל אחרים. לעצמו, זה תלוי כמה יבטל.

13. **הדין שהחוכך בראשו או גונע במקומות המסתופים האחרים, צריך נט"י, האם דין זה אמור ג"כ כשגונע בצפורני ידיו בלבד? לא זוכר שכתוב, לפי ההבנה שלי בדבר, כן.**

14. **במגלה זקנו צריך נט"י?**
לא שמענו שצריך, ממילא מסתמא א"צ.

15. **האם על גזית צפורנים עם השיניים צריך נט"י?**

אם כוסס בצורת קביעות, דהיינו שבעת קוצץ צפורניים בשנינו, כן. אבל אם כמתעסק, ואפי' בכונה מסיר משהו או צפורן שלם, א"צ.

16. **מי שנוהג ליטול בבוקר ח' פעמים, אם נטל ו' פעמים מותר ללכת ד"א?**
מותר.

17. **האם אסור ללכת לישון כשהידיים צריכות נטילה שמא יהרהר בד"ת?**

1. **האם מהני נט"י באמבטיה, שיוצא בידיים רטובות "טופח על מנת להטפוח", ומה הדין כשיש שם גם ביהכ"ס?**

אם מנגבים בחוץ זה בסדר, אף כשיש ביכ"ס שם, אבל לא לנט"י לסעודה.

2. **א] האם מותר לומר ד"ת לפני מים של נט"י שחרית. ב] והאם צריך להקפיד שהמים לא יהיו מגולים במשך הלילה. א] העולם קצת מחמיר בזה, לא ידוע לי מקור. זה בוודאי לא דין. ב] אי"צ להקפיד. יש מקפידים אבל לא כ"כ צריך.**

3. **מי שנגע ביד אחת במקום המצריך נטילה, או הכניס יד אחת לביכ"ס, האם צריך ליטול שתי ידיו. והאם יש הבדל אם להתפלל או ללמוד.**
רק היד הזו.

4. **בדינים והנהגות למרן החזו"א פ"ד סכ"ט איתא דאפשר לענות אמן בידיים הצריכות נטילה. מה הדין לגבי איש"ר (מקו קדש נט"י דשחרית)?**

אני חושב שאמן ויהי"ר יש לחם אותם הדינים לגבי זה. כל דבר שבחיוב, לא משגיחין בהיזורים. אם יוכל, ימחר לנגב בבגדו ב"כל מידי דמנקי", כגון בגד או סדין, אם גם זה בלתי אפשרי, יענה בלי זה.

5. **אם נגע בחלק הפנימי של הכובע או הכיפה האם צריך נט"י?**

אם הוא מלוכלך הרבה מזיעה כתוב בבח"ל שצריך, עי' בח"ל סי' קס"ד בסופו, ד"ה "שיש בהם", אפי' אם כבר הולך בכפה הזאת הרבה זמן, אם זה נקי, א"צ.

6. **הגונע בשערות שמתחת מקום הכיפה צריך נט"י כדין מקומות מכוסים לא.**

7. **האם טישו שהיה בביה"כ או מיתנד לביה"כ הנוגע בו צריך נט"י?**

א"צ. זו טעות מפורסמת בפי תלמידי ישיבה ע"פ רעק"א, שאינו מתכוון לזה כלל.

8. **שמעתי מכהן א' שיש ספק במ"ב האם מותר לגעת בנעל לפני הנטילה ואחריה (בין בשרד הנעל ובין בעור של הנעל) מה נפשט למעשה?**

אינני יודע למה הכוונה, במ"ב בס"ק ט"ו, הנידון

באשה?
אין איסור בזה משום זה, אבל זה אסור אפי' בלי ברכה או ק"ש, משום "לא תתורו" ששייך גם בתמונה וגם "ונשמרת".

שמעתי שכל הבעיה לעבור בין שתי נשים זה דוקא כשיש קשר ביניהם דהיינו שהם מדברות יחד וכדו' אבל אם הם סתם יושבות או עומדות אין בעיה לעבור ביניהם, האם זה נכון?

יש (כנראה) יותר מסבה אחת ומה שאתה כותב זה רק סבה לא לחשוש לכשף.

עד איזה גיל מותר לעבור בין שתי בנות קטנות?

אני חושב שהגעו לגיל הנעורים (12).

האם מותר קול זמר באחות נשואה ובאחות שאינה נשואה ולענין אם מותר להגיד דבר שבקדושה?

אין הבדל לגבי זה בין נשואה ללא נשואה.

האם מה שכתוב בש"ע סי' ג' סעיף י"ד קיים גם היום כי נראה לי שנשתנו הבגדים וביה"כ (והדבר לא כ"כ אפשרי)? והאם אפשר שהמצאות תשתנה שזה לא יביא לידי הרחוק או מי שיועד שדבר כזה לא יביא לידי הרחוק?

כל מה שכתוב שם שייך גם היום, אלא שכנראה אתה מערב שתי הלכות, מה שכתוב בסעי' ד' (שאתה כותב משתנו הבגדים וביה"כ) וזה נכון שהמצאות תשתנה, ואעפ"כ צריך לדעתה בצמעות כפי היכולת, אבל תדע שזה לא ממש דין כמו זה שכתוב בסעי' י"ד, ומה שכתוב שהוא משום צמעות הוא התנה נכונה, אבל לא דין ממש, ומה שכתוב בסעי' י"ד דין גמור, ולא משתנה כלל, ואם אתה לא מרגיש את זה לא היתר כלל.

ומה הדין במטלית או בניר טואלט מקופל? אם יש צורך, מותר ע"י מטלית, ונייר מקופל ג"כ נמטלית.

ומה הדין במרחץ לגעת עם הסבון? והאם יכול להיות שהשתנה הדין בגלל שינוי המרחצאות?

להיזהר לא לגעת בכוונה. לא נשתנה כלום, וכ"ל.

איפה עדיף לזרוק את הצפורנים בפח או בכיור?

אינני יודע אם יש הבדל, העיקר, במקום שלא יימצאו.

אין חשש כזה, ומותר. אבל יש ליטול מטעם שכל דבר שמחייב נטילה יש בזה חסרון מעלה, ויש ליטול מנצד עצמו, לא רק משום ד"ת.

18. האם מותר להתלבש באמבטיה וביה"כ?

זה לא מועיל. אבל זה יותר טוב בכל זאת מלהתלבש בלי צניעות בחדר.

19. האם מותר לדבר בביה"כ כשנכנס לשם לא בשביל לעשות צרכיו? ומה הדין באמבטיה?

אין איסור. באמבטיה אין האיסור הזה בכלל.

20. אחד שישן פרקדן, צריך להעירו או להפוך אותו וג"כ יתכן שיתעורר

זה כמו כל תוכחה. אם הדעת נותנת, מחמת היחסים בין השוכב למעיר וכדו', שהוא יכעס והדברים ייעשו יותר גרועים משוך יד מחתוכחה הזאת. אם מסתבר שיהנה מחתוכחה ("תוכח חכם ויאתבד") אם לבחור להעיר או להפוך, אין כ"כ הבדל. מה שאתה משער שיותר נוח לו.

21. האם בשיכבת ארעי שאינה שינה מותר לשכב פרקדן, וכן בדרך מנוחה כגון מזרון ים.

אם אין כ"כ חשש שירדם, מותר.

22. האם אפשר לומר אשר יצר לאחר ברכת המפיל?

יש הוראה בשם החזו"א לא לומר.

23. הנעור משנתו בלילה, מה השעור של שינה שיהיה מותר לדבר?

שינה של קבע, לכל מאן דאית לי, מספיק. חצי שעה, אני חושב, למעשה מספיק פחות מזה אינני יודע.

24. מי שישן ביום בבגדיו האם יברך מלביש ערומים וכן הישן במנעליו אם יברך שעשה לי כל צרכי

לא, אפי' הוריד נעליים וכו'.

25. הרוצה לברך ויש במקום נשים מגולות ראש, מה הדין אם מתבייש להסב פניו או גופו או שיגרום חילול ה', אם יש פיתרון אחר?

לגבי גלוי שער מספיק לכ"ע עצמות עיניים. ואני חושב שלא שייך "חלול ה'" אולי יאמרו משהו, אבל האמת היא שידעיים שהם לא צודקים. איפה החלול ה'? חלול ה' הוא שאתה עושה דבר שלא בסדר, אטו מי שלובש ציצית עושה "חלול ה'" (אתמחה!)

26. האם מותר לברך מול תמונה של טפח

- והרצים לחשתדל להיות כמותם.
41. **במ"ב סי' ב' סק"א כתב, על כן האנפלאות יראה ללבושם תחת הסדין וכו', האם בימינו צריך להוריד גרביים מתחת לשמיכה?**
 בא"י לא נהוג ללכת בגללים מגולות, על כן זה הכלל כמו שהמ"ב כתב. אבל תדע לך שמה שכתוב בשו"ע סעי' זה אינו דין ממש אלא הנהגה נכונה, ומותר לעת הצורך (כגון לא לאחר תפילה) לוותר על זה.
42. **האם מותר לגלות את הקובדו?**
 זה לא "איסור", אפי' הזרועות מעל למרפק. זה לא הנהגה של ת"ח. עד "השפיק" של המרפק זה בסדר.
43. **בחור ששם משחה להגנה על עור הידים, וכשהוא נוטל ידים המים מחליקים על זה. מה צריך לעשות?**
 לשים את המשחה אחרי נטילת ידים!
- תפילין וציצית**
44. **האם אסור להתרחץ קודם שחרית, ואם מהני שומר, ואם מותר, האם יש מדת חסידות שלא לעשות כן (ומה הדין במנחה ומעריב כה"ג).**
 דבר שהוא לצורך התפילה (כגון שהוא ישן והמקלות תעורר אותו והוא יתפלל יותר טוב, בלי רמאות, או מלוכלך), מותר. אם לא, לפני שחרית לא, כי זה נקרא לעסוק בעסקיו, ת"י לא מועיל שומר, כמובן. לפני מנחה מעריב, אסור משום שמא יימשך (בחצי שעה לפני מנחה קטנה, וכן לפני זמן מעריב), ובענין שומר במ"ב כתב להקל בזה, ואני עני יושן להרחיק דברים בזה, ואמנתי, וקשה לי לכתוב להקל, אבל הכלל הוא שבעל המ"ב ה"י מורה הוראה גדול, ומוי שרצה להקל כמוהו, יכול. אבל רק שומר, ולא תחבולות אחרות לזכור.
45. **האם מי שמתקלה לפני שחרית צ"ל ברכות השחר קודם.**
 אם כוונתו הוא להתכונן לתפילה, אינו צריך, ואם הכוונה להתנאות, לא כדאי כלל להתקלה לפני התפילה.
46. **מדוע אין לובשין תכלת בציצית, ואפי' אם ספק אם זה תכלת אמיתי מ"מ ספיקא דאורייתא לחומרא? והאם מותר לאדם פרטי ללבוש?**
 לא עשים דברים חדשים, פטנטים, תגליות וכי' אחרת
34. **כ' בבה"ל, ואם מפלה ראשו וכו' מה הקשר ל"ובחוקותיהם לא תלכו?"**
 סבת האיסור של הטי"ז המוזכר שם במ"ב בס"ק י"א הוא משום שהגויים במדינתו היו מקפידים דווקא בגילוי ראש, ממילא יש בזה משום ובחוקותיהם. וע"ז כתב הבח"ל מה שכתב.
35. **ראיתי במבוא התלמוד לרבי שמואל הנגיד שרבי הקדוש נקרא "קדוש" משום שמימי לא הכניס ידיו מן האבנט ולמטה. האם זה כפשוטו? ומה הטעם? ולמה לא נהגו חסידים לעשות כן היום**
 זה כתוב בגמרא, והוא כפשוטו. רבינו הקדוש ה"י כ"כ בדרגה של קדושה שזה היה מפרע לו בקדושתו שידיו במקום ערוה. מי שאינו בדרגה כזאת ועושה "כאילו", הוא טפש. הגמרא משמיע לנו שיש מדרגה כזאת.
36. **שמעתי בשם הרב שמי שהלך לביה"כ בבוקר ולאחר זמן קצר צריך שוב, שאינו צריך ללכת, האם זה נכון, ואם כן מה נקרא זמן קצר.**
 לא ידוע לי למה הכוונה יתכן שאינו אלא הרגל.
37. **א] מי שישן שנת קבע ביום האם צריך לברך ברכת התורה. ב] האם צריך להיזהר לא ללכת ד"א בלי נט"י? ג] כמה זה שנת קבע?**
 א] ברכת התורה המ"ב מכריע המבדל לא הפסיד, העולם נוהג לא לברך. ב] א"צ להקפיד כ"כ על זה. ג] שנית קבע העולם אומר 1/2 שעה, ע"פ הפוסקים.
38. **האם בביה"ב מותר לקרוא דברי חול, ולחשוב שאסור ללמוד?**
 מותר לקרוא דברי חולין (אבל אין להאריך בישיבה שם, מכמה סבות ואכמ"ל) ולהרחיק שאסור להרחיק, הרי מוהר"ר על כרחו, ולא שייך לאסור. ולהרחיק על פרטי החלכה, אסור.
39. **במקומות שאסור לדבר האם מותר רק לעשות תנועות עם השפתיים בלי להוציא בכלל קול?**
 אני חושב שמותר. אולי זה לא דרך ארץ.
40. **האם בזמנינו שחם בבתים והולכים בבית בלי גרביים יש בזה בעיה?**
 זה לא כ"כ נכון, שכן "עוה"ם". לפעמים כשחם, עושים כן. לא לזה הכוונה שם במקום שהולכים כן, אלא שזה הרגל, כמו הערבים. אבל עיקר הדבר אינו דין ממש, רק הנהגה של ת"ח

מחמתה לא יחד ולא צבור. מקודח!

47. **האם מותר להדק את הציצית שלי ולהגיד לשם מצוות ציצית כשאני נמצא במקומות מטונפים או בביה"כ?**
מותר.
48. **האם הדין שצריך להוציא את פתילי הציצית זה עד הקשרים או כולל הקשרים, והאם זה דין או רק מנהג?**
זה לא "דין". אני חושב שמספיק חלק מהענף, ור"ח קנייבסקי שליט"א חלק על זה זמן רב וחושב שכל הציצית. אבל אני משאר בשלי, בתנאי שבפנים אינו על תפשו, שהוא דרך בזיון.
49. **מה השיעור שהציציות צריכים להיות מופרדים זו מזו?**
לא תבטני השאלה, לאורך כל הענף!
50. **האם מותר שהציציות יהיו ע"ג הרצפה אם אינם נגררים?**
אם אפשר להימנע, יש להימנע.
51. **מותר ללבוש ציצית על הבשר, ואם אסור, האם למי שמזיע הרבה אפשר להקל (והאם יש חילוק אם הפתילים נוגעים בבשר או רק הבד של הציצית).**
זה לא דרך ארץ ואין מי"מ אם הציצית או הבד על הגוף. מי"מ זה לא דין ואם א"א, א"צ לבטל מציצית בגלל זה. אני חושב "שמי שמזיע הרבה" זה לא סבה. כולם מזיעים הרבה!
52. **האם כשאני שואל טלית ולא מברך עליה כגון ש"ץ מותר לנשק הטלית בק"ש או דווקא את הטלית קטן שאני לובש ומברך עליו?**
יכולים לנשק גם ציצית שאינם שלך. זה רמז בעלמא.
53. **האם ש"ץ שניגש בשחרית צריך לברך על הטלית שהוא שואל? והאם עוזר לכון לא לקנות?**
(בלשון השאלה יש סתירה, "בטלית שהוא שואל" משמע שלא קנה) בפשטות על טלית שואלה ממש כתוב בשו"ע שיכולים לברך, אבל כששואלים רק כדי לעלות לש"ץ וכדי יש באחרונים ספק, וכתב המ"ב שיכון לא לקנות.
54. **האם העולה לתורה צריך ללבוש טלית? (והאם יש הבדל בין חליפה ארוכה לקצרה)?**
אסור לעלות בזרועות וברכיים מגולות. זה דין ממש. יותר מזה אינו אלא כבוד, וכך נוהגים, ואין מחלקים בין בגד ארוך לקצר והוא מבואר באיזה מקום, אני חושב בהלכות תפילה, ואינני
- זוכר מקומו, ולא לקחתי פנאי לחפש.
- אם אני נותן טלית לבחור שעולה לתורה, הוא צריך לברך.
- לא, אם אינו מתכוון לקנותו או אתה מתכוון שלא לחקנותו, א"צ לברך.
- מי שישן בצהרים בלי טלית האם צריך לברך כשקם.
- תלוי לכמה זמן חוריד הבגד. אם התכוון להורידו עד בעוד הרבה זמן, צריך (במ"ב כתוב) שלא יודע בדיוק השיעור, אני אומר שאולי השיעור הוא הילוך פרסה) גם שינת קבע ממש מפסיק, אני חושב.
- בחור שגר בחו"א (בזכרון יעקב) ולא קם למניין בשיבה (ברמת צבי) והתפילין שלו נשארו בשיבה האם יכול להתפלל במנין בחו"א בלי תפילין ואח"כ לחזור לשי"ק להניח תפילין ולומר ק"ש.
- למעשה אתה שואל כאן מי שיש לו אפשרות להתפלל במנין בלי תפילין או ביחיד עם תפילין, איזה עדיף. אינני זוכר אם כתוב, אני חושב לומר שתפילין יותר חשוב, אפי' על חשבון מנין, כי אין לעשות דברים משונים.
- אם בבוקר לפני התפילה סדרתי את הטלית והתפילין בנתיק שלהם ונגעתי קודם בתפילין, האם באותו יום אני צריך להניח קודם תפילין?
- מה שאותה נוגע או פוגש שלא בשעת ההנחה לא מעלה ולא מוריד.
- מי שמוציא את הטלית ביד א' ומכניס ידו השניה לאחזה את הנתיק של התפילין שלא יצא, האם צריך להניח קודם תפילין?
- אינני בטוח שהבנתי טוב את המציאות, אבל כפי שהבנתי, זה בסדר שילבש טלית מקודם.
- האם מותר לחלוץ תפילין בביהמ"ד, והאם בהניח תפילין פעם שניה ביום יכול להניח בבית כנסת או שצריך להניח בחדר סמוך?
- מותר להניח ולחלוץ תפילין בביכ"כ.
- האם כדאי יותר להניח תפילין בדירה ולילך לביהמ"כ או להניח בחדר הסמוך לביהמ"כ?
- אין שנוח לך. (י"ז יא"ז ס' ב"ב ע"ב)
- האם חתיכות שער על הראש לאחר תספורת מהוות חציצה לתפילין?
- כן.
- מותר ליגע בזרוע בזמן הנחת התפילין כיון

כי למעלה יש הקשר מ"מ לא לגבי זה אני חושב.

72. **האם יש איסור שהרצועות של התפילין יהיו על הרצפה?**
כן, אם יכולים למנוע.

73. **האם יש ענין לא לדבר עם תפילין אפי' שאני נכשל לפחות פעם ביום ומדבר?**
אני חושב שכן, אבל לומר "בלי נדרי".

74. **האם מותר לתלות תפילין בשקית עם ידידות?**
מותר, ע"י שו"ע אור"ח סי' מ' סעי' א' בסופו, והוא מבואר בגמרא.

תפילות ובית כנסת

75. **תיקן הגה"ק מבוטשאטש ז"ע בספר תהלה לדוד לומר בכל בוקר הריני מכון מעתה... בכל פעם שאזכיר שם הוי"ה הק' שהוא בכתבינו היה הוה ויהיה ובקריאתו א-ד-נ-י שהוא אדון הכל וכשאזכיר שם אלוקים שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם וכו', האם זה מועיל בכדי שלא יצטרכו לכון בהזכרת השמות הק'.**
זה לא מועיל כלום בשביל זה.

76. **מה צריך לכון בתיבת "אלוקינו" והאם יש חילוק בין ק"ש לתפילה?**

תלוי איפה זה. יש לזה שני פירושים, א. שהוא מנהיג ומשגיח על ישראל במיוחד בפרטי פרטים. ב. שאנחנו מכירים בזה שהוא המנהל הגדול, הכל יכול ואנו מקבלים את מרותו כאלוקים (ויש עוד מובנים, ואכמ"ל, ואין צורך, ומספיק מה שכתבתי). אני חושב שא"צ לחשוב ע"ז כ"כ בפירוש, מספיק באופן כללי, אלוקינו, בין בק"ש בין בתפילה, בין בברכה.

77. **מי שלא אמר את היהי רצון או מודה אני לפני התפילה כמ"כ בבה"ל ריש סי' א' האם יכול לאומרו לאחר התפילה.**
אני לא יודע אם יש לזה טעם.

78. **הקרבנות שלפני התפילה האם חובה לאומרם לאשכנזים ולספרדים?**
אין שום דבר שם "חובה" ממש, לא לאשכנזים ולא לספרדים, מ"מ פרשת התמיד ואיזהו מקומן וברייתא ש ר' ישמעאל יש לאומרן, אם יש פנאי.

79. **האם חובה לברך ברכת לעולם יהא אדם וכו', והאם חותמים בשם?**
א) זה לא חוב גמור כמו ברכות ק"ש, אבל אין

שזה לצורך המצוה?

אין איסור לנגוע. אם נגע, צריך לרחוץ. מה שזה לצורך המצוה, זה לא משנה. רק שיתכן שאם קשה לו בלי זה, שמספיק "כל מילי דמנקי", ואח"כ ירחץ במים.

64. **האם מותר להגיד ד"ת כשפחי זבל ברחוב. ומה לגבי תפילין בראשו?**

חדברים מסובכים ואין מקום לענות בקצרה בכתב, לגבי תפילין הדין הוא שמותר, אלא שראוי לכסותן, אני חושב שלגבי תפילין (שראוי לכסותם כמ"ל) אינו אלא תוך די אמות או שמריח ריח שיש לו עיקר.

65. **כשאני חולץ תפילין לנשיאת כפים מותר לי לחלוץ בביהכ"נ?**

כן. אבל אינני יודע למה לחלוץ תפילין לבי.

66. **יש ענין להוריד כיסוי הקרטון מהבית של יד בשעת ההנחה והברכה?**

אינני יודע מה הענין אבל כך לימדו אותי שנעשיתי בר מצוה וכן אני עושה, וכמדומני שראיתי שהרב מבריסק ז"ל עשה כן.

67. **האם מותר לשנות את הסיבובים באצבע של התפילין?**

לא משנים מנהגים בלי סיבה.

68. **מותר שהתפילין יהיו הפוכים? (עי' הכ"נ?)**
אם יש צורך, זה מותר. שלא לצורך זה לא דרך ארץ.

69. **בצביעת רצועות תפילין ניתו צבע בלא שימת לב על הרצועות האם צריך לגרוד ולחזור ולצבוע לשמה או דסגי לעבור שוב לשם קדושת תפילין?**

אינני חושב שמועיל לחזור ולצבוע לשמה, הרי זה כבר שחור, ומה מוסיף מה שהוא מדגדג את זה לשמה כעת?

70. **בצביעת התפילין יש לומר "לשם קדושת". אם עומד בברכות ק"ש ורואה שחסר לו צבע במידה הפוסלת, האם יצבע במחשבת "לשם קדושת תפילין" או שעדיף לצבוע אח"כ (ולקרא שוב ק"ש)**

עדיף להמתין עד אחרי שמו"ע, ולא רק עדיף אלא צריך להמתין, כי זה חשש דיעבד ואח"כ יהיו בעיות.

71. **האם יש לחשוש בזמן שקושרים הרצועות של התפילין על הבית כנפני יונה שלא לקשור על היד או אין קפידא בזה?**

אני חושב שאין קפידא. אין בזה קדושה ממש שלמעשה גם זה רצועה. א"ע"ש שכתוב לא להפוך

למה רוצה לעבור לפני התיבה? על זה הדבר תלוי, אם מותר לדלג בשביל התועלת הזאת, מותר, יותר לא אוכל לומר בזה.

88. מה הדין אם הגבאי מבקש ממני לעלות ש"ץ ואני אווה באמצע פסוד"ץ וביקש פעמיים ומה הדין אם ביקש שלשה פעמים?

אם יש סבה שלא יכולים לעלות, אפי' אם הגבאי אמר מאה פעמים לא צריכים לעלות. הדין הזה הוא רק לא לטוב לחנם. ממילא כאן זה יהיה תלוי בכמה נחוץ הוא שדווקא אתה תעלה. אם זה לאו דווקא, ראשי אתה לא לעלות.

89. כ' השו"ע מי שלא אמר פסוד"ץ קודם התפילה יאמר אחרי התפילה האם דין זה גם כשדילג מקצת הפסוד"ץ?
גם אם דילג מקצת פסוד"ץ.

90. מותר להשלים פסוד"ץ בחזרת הש"ץ או בקדיש, או בשמו"ע לפני שפסעתי, או בין גברא לגברא בקריאת התורה?
בחזרת הש"ץ לא, בזמן קדיש לא, לפני שפסעתי כן, בין גברא לגברא אני חושב שכן, אבל להפסיק כשמתחיל לקרוא.

91. האם בטי"ו שבחים שבישתבח מותר להפסיק לאיש"ר, ברכו וכו'.

אני חושב לנהוג לומר, ולחזור ל"כ לך טאה" ולחשמיט ד' אלוקינו ואלוקי אבותינו (ואבל אני מוכרח לומר שבקבלה אינני יודע כלום וייתכן שאלה שידעיים יאמרו אחרת ממני).

92. האם מותר לדבר בד"ת בין ישתבח ליוצר?
לכתחילה לא.

93. מה עדיף טפי לקרא ק"ש של מג"א ללא ברכות או לקרא ק"ש של זמן הגר"א עם ברכות ק"ש?

אינני יכול להורות בזה וכי מה אתה רוצה שאני הקטן אפסוק מחלוקת בין המג"א והגר"א?

94. האם יש ענין לכתחילה להקפיד לקרא ק"ש ע"פ זמן המג"א?
בלולב מדקדקים דיקדוקים יותר קטנים מזה.

95. האם מותר לרמוז באמצע ק"ש שהתפילין של ראש אינם במקומם?

עיי' ס"י סג סעיף ו' חילוק בין פרשה א' לפרשה ב'.

96. אם כוון לצאת יד"ח מלכות שמים בק"ש ולא כוון במילים הק"ש, יצא?
לא. צריכים לכוון בפרוש המלים.

לבטלו בלי סיבה כלל. (ב) יש שני מנהגים בזה. דעבד כמור עבד דעבד כמור עבד.

80. האם צריך לעמוד בברכות השחר וברכות התורה?

ברכות השחר, לא. אבל בברכת התורה יש מחמירים לעמוד. אותי למדו לעמוד, אבל זה לא כתוב בפירוש, כפי שידוע לי. ר"ח קנייבסקי סובר שא"צ.

81. האם יש כזה דין שצריך להסמך ברכת התורה ליברכך ה' וכו'?

צריך ללמוד תיכף אחרי ברה"ת. אבל לאו דווקא יברך.

82. אדם שבא לביהכ"נ ועדיין לא אמר ברכות השחר ויש לו זמן בדיוק לפסוד"ץ האם עדיף לדלג (וכמובן, להשלים אחרי התפילה) ברכות השחר ויספיק את פסוד"ץ או שיגיד ברכות השחר ויגיד רק חלק מפסוד"ץ?

אני חושב שכדאי יותר לומר ברכות השחר, בתנאי שיוכל לומר לפחות ברוך שאמר אשרי ושתבח, ויתפלל עם הצבור.

83. מה הדין אם שכח לומר ברכות השחר עד אחר השקיעה.
לגבי לומר אחרי השקיעה, במ"ב מביא שיכולים לומר.

84. אם דלגתי בפסוד"ץ להתפלל עם הצבור והגעתי לסוף פסוד"ץ ונשאר לי זמן עד שיאמרו קדיש האם אני צריך לברך ישתבח או שאני יכול להשלים מה שדלגתי לפני ישתבח?

מותר לומר לפני ישתבח, ואדרבא כן יותר טוב.

85. מה עדיף לדלג פסוד"ץ ולהתפלל ביחד עם הציבור או לא לדלג ולהתפלל ביחד עם השליח ציבור בחזרת הש"ץ דגם נחשב עם הצבור?
לדלג, ולהתפלל עם הצבור.

86. איזה מזמורים בפסוד"ץ חייבים לאמורם ומעכבים?

אינני יודע מה אתה מתכוון "מעכבים". שום דבר מהם לא "מעכב" ק"ש וברכו ולא תפילה. המנהג "מחייב" לומר כלם, וכדי לומר ברוך שאמר ושתבח צריכים לומר לפחות אשרי והחמש עד ואחזנו עבך.

87. האם מותר לדלג בפסוד"ץ כדי לעבור לפני התיבה?

97. **התחיל ואהבת וכבר אמר ה', וזכר שלא**
אמר ברוך שם, האם יגמור הפסוק ויחזור
לואהבת או יקרא שוב ק"ש לאחר התפלה
לא הבנתי מאי קמפינך, מדוע לא יחזור לברוך שם
כעת? רק שיגמור עד שיש משמעות שלמה, אחרת שם
ה' לבטלה. אבל "ואהבת את ה'" כבר יש לזה מובן.
אבל אם אומר "הארץ הטובה אשר ד", אזי יגמור
"ועתה לכה" לפני שחזור. וכן בכל פעם שצריך לחזור.
וכן ידגה שלא לומר שטויות, שמעתי פעם מישהו
שרצה לחזור על מלים (חשש שלא אמר טום ויצא לו כך:
"בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך בדרך ובשכבך
בדרך ובשכבך ובקומך")!
98. **בק"ש צריך דווקא לשים יד על העינים או**
מספיק לעצום את העינים?
לכתחילה להשים יד, כמו שכל ישראל עושים,
אם לא שיש איזה סבה שלא יכולים או שקשה.
99. **אם משהו נמצא באמצע הפרקים בק"ש**
של שחרית האם יכול להפסיק ולקרוא
בתורה כבעל קורא לציבור?
לא.
100. **מותר להתפלל כשהחליפה על כתפיו ואינו**
מכניס ידיו בשרוולים?
כן, אם יש צורך לכך. (אג"ת 33 דף ק"א חז"ת א"ת גא"ת)
101. **מותר לנעול נעלי בית בתפילה, אם כשינעל**
נעלים זה זיקק לבריאיותו?
אם זה מזיק לבריאיות עד כדי שאדם חשוב יסכים
לקבל את פניו בצורה כזו, אזי, לא נראה.
102. **האם מותר להתפלל שמו"ע כשלפניו ספר**
עם תמונת ה'?"
למה יהיה מותר? הרי אסור להתפלל בפני כל
תמונה.
103. **אחד מתפלל בקול במוטון ובדקדוק רב ויש מי**
שמתלחץ שזה מופרע לו. המתפלל טוען שזה
מועיל לו לכוונה, וה"נ פירענים" טוענים, שהוא על
חשבון הכוונה שלהם, וכיון שרק הוא מתפלל כך
זה מנושה וכל המושגה ידו על התחתונה. בתפילת
י"ח שמוענים ש' ו' ס' מודגש וכן בשאר תפילות
פסד"ז ווצר. הדין עם מי?
בשמו"ע זה אסור, הדין עם השומעים
ש"נ פירענים". בשאר דברים הדין עם האומר, אבל
רק מה שאומרים. הוא לא יכול, למשל לומר
ברכות יצחק בקול כשהצבור אומר פסוד"ז,
שכולם יצטרכו להפסיק כל הזמן לומר "אמן"
"אמן".
104. **א' מתפלל שמו"ע בתנועות משונות וע"י**
כך מכון. האם זה מותר?
אין להיות משונה מתבריות בשום דבר. לא אדבר על
- "איסור" או "היתר". אין לעשות כן.
105. **אדם שהגיע מאוחר, או אדם שיש לו נרוים**
ועוסק עדיין בק"ש, וכולם בשמו"ע מותר
לו להתפלל בקול שחבריו ישמעו?
איסור חמור להיות "מיסרד". גם לא יפה להראות את
הפסוק של. גם לא יפה "לחזר בלתי".
106. **האם הכוונה, באבות, וק"ש וכו', צריך**
להיות תכ"ד למילים שאומר?
לא. הכוונה צריכה להיות בשעת האמירה. אבל
אגיד לך, "כוונה" זאת לא אומרת שאתה צריך
לצייר לך את דמות תמונת הדבר, כשאתה אומר
"קל עליו" אי"צ לחשוב בדיוק איך נראית
עליונותו של. "מלך" לתאר בדיוק את מלכותו.
מספיק כוונת המלים בעצמם, כמו כשאתה
מדבר עם חבר שלך אודות כסא או שולחן, אתה
לא חושב על תמונה של כסא או שולחן. כך הוא
בתפילה, ואפי' בקי"ש, לא צריכים לתאר לעצמו
איך הוא תופעות האדנות שלו!
107. **בש"ע סי' קי"ג סעיף ו': כשהוא מודע**
יכרע במהירות בפעם אחת וכו' אם לא
עושה כן, האם חשוב שכרע או שלא נחשב
שכרע?
נחשב, אבל לא כחוק.
108. **האם צריך לחכות אחר שמו"ע כדי הילוך**
ד"א מזמן שגמר לומר עושה שלום וכו' או
מזמן שאמר יהי רצון...
ממתי שקם מהכרעה.
109. **המאחר ומצא ציבור מתפלליו, מה נקרא**
התחלה שלא עם הציבור לענין שיצטרך
לגמור שמו"ע קודם קדושה כמש"כ בסי'
ק"ט סעיף א'.
אינני יודע. ייתכן עד "הקל הקדוש", וצ"ע.
110. **א. מה הדין אם ע"י שיזדרז יפסיד הכוונה**
בתפילה או בשם ה' אדון הכל? ב. אם ע"י
שימתין לאיש"ר או קדושה יגמרו כל
הציבור שמו"ע.
א) אני חושב שלא יזדרז. אבל שישתדל
לכתחילה שלא יבוא לידי כך. ב) זה בעצמו לא
סבה, כי בלא"ה אין לו תפילה בצבור.
111. **הבה"ל ר"ס ק"ט מסתפק, מי שדרכו**
להאריך בתפילה ולא יסיים עד קדושה,
האם רשאי להתחיל, מה הדין למעשה?
אם אתה מתחיל שמו"ע בערך עם הצבור (אינני
יודע בדיוק מה הגבול, אולי עד שהצבור גומר
אבות באמירה רגילה, לא כולל אלה שסותכים
המלים או גולמים באמצע, אתה יכול להתחיל,

אני חושב.

112. האם מי שנמצא באמצע שמו"ע והחזן הגיע לקדושה צריך למכן לצאת מהחזן מדין שומע כעונה, או שצריך לחשוב את המילים של קדושה ולכאור ראייה ממש"כ הבה"ל בסי' קכ"ה ד"ה אלא, ואפשר שש"ץ אינו חייב לומר קדוש וברך דוקא עם הציבור, משום שצריך להציג את העומדים בתפילתם כמבני בסי' ק"ד ס"ז וחשוב כעמוד להציג רבים ידי חובתם, הרי שהחזן מוציא ולא שהוא חושב בעצמו אומר

אני חושב שהש"ץ לא שהוא מוציא ממש. השומע מתכוון לשמוע מה שהש"ץ אומר והוא "ימשתתף" במחשבתו אחר.

113. האם צריך למהר לסיים את התפילה כדי לענות קדיש וקדושה או כדי לומר בעצמו קדיש?

יש להשתדל לומר יהש"ר אחד לפחות.

114. מי שנמצא בשמו"ע קצת לפני יהיו לרצון הראשון והש"ץ מגיע לקדושה האם יעצור ויכון כל הקדושה או ימשיך להתפלל עד שיגיע לאלוקי נצור ולומר ברוך כבוד ה' ממקומו אבל יפסיד את קדוש קדוש?

אני חושב שכדאי להמשיך, כדי שתוכל לומר "ברוך".

115. האם מותר לכהן (שאמר לו "עלה") לעלות בתפילה הבה, ולא לעלות עכשיו, האם עובר על העשה למפרע?

זה לא יועיל, אם אומרים לו לעלות כעת, הוא צריך לעלות כעת.

116. כתוב שכהן ששונא אחד מהציבור אסור לישא כפים. מה הגדר של זה?

(הלשון הזה "שונא אחד מהציבור" לא מצאתי כעת, אלא "ישאנו אורח את העם או שהעם לא אוהב אותו", והוא בבאר היטב ס"ק כ'). הכוונה הוא מסתמא שהוא מבקש רעתו, לא שאינו מסמפט אותו.

117. האם מותר ללכת בד' אמותיו של אחד שממתין לפסוע?

דבר הזה מחלוקת בין חכמי זמננו, במשנה ברורה יש משמעות סותרת, אני הייתי חושב שמותר (ויש לי צורה איך להסביר את דברי המ"ב).

118. כשממתין מלפסוע, ואם לא יפסע יהיה מאחורי הכהנים בברכת הכהנים, האם מותר לעבור לפניו כדי להיות בכלל הברכה?

השאלה טעות. אם אתה לא יכול להיות בפני הכהנים, אתה בכלל ברכה אפי' אם אתה מאחוריהם. מה שאינם בכלל ברכה הוא רק אם יוכל ולא דואג לעשות זה.

119. כשממתין לפסוע האם יש איסור לרמוז או לכתוב?

לרמוז מותר, לכתוב אינני בטוח. מסתמא ג"כ מותר, בשניהם אני מבין שיהיו במ"א שרוצים להחמיר, עומדים עדיין לפני מלך אבל ע"פ דין אני חושב שמותר.

120. כשממתין לפסוע, האם מותר לומר תחנון בסמיכה ע"ג סטנדר או סמיכה כישיבה וצריך ליפול על ידו כשהוא באור?

מותר אז בסמיכה!

121. כשממתין לפסוע, ואומר עלינו או והוא רחום וכדו', זה שאחריו גמר להתפלל, האם צריך לפסוע מיד או יכול לחכות לסוף?

אתה יכול להמשיך, עד סוף ענין, ואח"כ לעשות "עשה שלי", ואח"כ להמשיך. (ובאמת אם אתה רוצה אתה יכול לממור את הכל ואח"כ לפסוע).

122. האם סמיכה כישיבה גם לקולא היכא שצריך ישיבה כמו ברכ"א? ומה הדין בקדיש או עלינו או חזרת הש"ץ או והוא רחום, האם אמרי' שסמיכה כישיבה או שהטעם שצריך לעמוד זה משום כבוד זה כבוד אפי' שם ומותר להישען תוך כדי אמירת עלינו לשבח?

כשצריך ישיבה ע"פ הדין (כגון דיינים). סמיכה אינה כשישיבה. כשצריך עמידה ע"פ הדין, לא מועיל הסברא, שאינו אלא משום כבוד, ואין להישען, אבל בעליו זה לא נורא, כי זה לא חוב גמור. "עמידה" זה לא נקרא. אבל כל הדין של עמידה בעליו אינו דבר חמור. אבל להישען בזהו רחום, לפי הטעם הכתוב, לא.

123. האם מותר לכהן לעבור לפני מתפלל כדי לקחת טלית לני"ב?

אינני יודע, אבל אני חושב שמותר.

124. אי שרי לעבור לפני קטן המתפלל? אם יש לו דעת והוא יודע שמדבר אל המלך אני חושב שיהיה אסור! קטן הידע שעומד בפני מלך, דינו כגדול. למה שיהיה מותר? וכי בר חיובה אסור.

125. האם מותר לעבור כנגד גדול כשחולם באמצע התפילה?

צריך להחמיר כמו הזהור (שמעתי בשם הגר"א שהזהור חלק על הנביא בזה), ואז יאכל לעשות נמילה אפיים בעמידה ולסמוך על הריב"ש (המנחם במ"ב סי' קלא סק"י) או עדיף לפסוע ולעשות נ"א בישיבה כמש"כ בשו"ע שם ע"פ הקבלה?
אינני יודע בקבלה ולא כלום.

132. איך זה יכול להיות שהמחבר חלק על הזהור?

הזהר לא דין, אלא הנהגה של חסידות. השו"ע פוסק הלכות של דין. אם אתה רוצה לעשות חסידות, הזהר קיים.

133. כמו מי פוסקים בצדיהם שלפניהם כמו המגן אברהם או אליהו רבא?

לגבי צדדים לפניו, אם זה צדדים ממש, יכולים לחלק בשעת הדחק. יש דרגת "צדדים" שנחשב

ללפניו, ואינני יודע בדיוק השיעור. (כזו יתכן להלכה, ר"ל)

134. כ' שו"ע סי' ק"ב סעיף א' בסוגרים, שגם מאחוריו אסור לישב. האם כך פוסקים ואם אכן שאסור מה הדין במקרה שאני שומע את הזרת הש"ץ שהרי כתוב בהמשך הסעיף שמעניני התפילה מותר לשבת האם הזרת הש"ץ נחשב עניני התפילה ואם זה נחשב האם יש לחלק אם מכוון ששומע הזרת הש"ץ או לא?

תוך ד"א מהצדדים או מאחוריו אין לשבת אלא אם עוסק בתפילה או בתורה, כמו שכתוב שם. אם שומע הזרת הש"ץ ומתכוון לזה, ולא עושה שום דבר אחר, אינני יודע, אבל מסתבר לי שזה נקרא עוסק בתפילה, (וצלע"ק).

135. "שהתפללו ביחידות האם יכולים להצטרף לחזרת הש"ץ ולקדושה?"

ענין סי' סט במ"ב סי"א ולמעשה לא לעשות.

136. שמעתי בשם הרב שהיום בזמננו א"צ לעמוד בחזרת הש"ץ. (א) למה א"צ לעמוד? (ב) ואם א"צ לעמוד האם לנהוג כך בבתי כנסיות ובישיבות? (ג) ומקום שעדי היום נהגו שעומדים האם מותר לשנות?

(א) כי כבר התפללת, ורק אם רוצים לצאת ע"י תפילת הש"ץ צריכים לעמוד. (ב) לא להגיד שום דבר בביחוד. אותה לפעם תבחר איך שתעשה, אבל לומר לאחרים, לא! (ג) יש ענין לעמוד, עייש במ"ב, ולכן לא לשנות לא מנהגו ולא ממשגה המקום.

137. ראיתי שהרב שליט"א כתב שמי שגמר שמו"ע בסוף חזרת הש"ץ שיפסע מהר ויעשה נ"א בישיבה. ולכא"כ במ"ב בסי' קל"א סק"י שמי שפסע וצריך לחכות ד"א כדי לשוב למקומו שיפול במקומו מעומד עם הציבור.

אדם שמפסיק מתפילתו וגולם, אני חושב שמותר. אדם שמתפלל בחלום, אני חושב שאסור. אדם שחושב על התפילה, דהיינו שעומד בפני המלך בכוונה, בתפילה, אני חושב שאסור. מומילא יהיה קשה לך לדעת.

126. בחור שמאריך מאוד בשמו"ע, אפי' שאומרים לו לקצר, האם מותר לפסוע לפניו או לסמן לו באצבע צרידה וכדו' שיזדוץ לגמור התפילה?

צ"ל לו להתפלל במקום שאינו מפריע לאחרים. אם מתעקש לא לעשות כן, יכל להיות שפשוט אינו שם לב, ותראו לו את הכתב הזה שלי. אם עדיין מתעקש, ותאמר לו שאני מסופק מה יותר טוב, לעבור להדיא בפניו ולעשות לו פרצופים ולחזר לו בבטוח ולומר לו שתפלתו תתקבץ או שגם בחורים חזקים ירדו אותו מיד, אחד מצד ימין ואחד מצד שמאל ומעמיד אותו קדימה.

127. בחור שקבע לא מתחיל תפילת עמידה עם הציבור, אלא עם הש"ץ מותר לעבור לפניו מתי שאמרו לו להתקדם למקום שאין מתפללים, ומה הדין במקרה ולא אמרו לו ללכת למקום אחר כגון שהיו באמצע שמו"ע?

כבר אמרתי לך בעל פה שצריכים לחיזר בזה. האמת הוא שזה לא בסדר לעשות כן, רק שאני אומר את מה שאמרתי בתור "דחייה", ובדוחק גדול.

128. כמה מותר להאריך בתפילה בימים נוראים כשמעכב אחרים.

קשה לענות בדיוק. כדי שלא תהיה "פגע רע", ימאי דסאני עקל לחברך אל תעבידי".

129. צידי המתפלל שרגלי המתפלל קצת לפניו. האם מותר לפסוע?

צדדים מותר. "צדדים לפניו" לא נמודד ברגלים אלא בגוף. אם חלק רוחב הגוף האחורי נמצא בשוה עם רוחב הגוף הקדמי, אני חושב שעדיין נחשב "לצדדים", ולא "צדדים לפניו".

130. ישנה מח' אחרונים (מ"א אליהו רבה) בענין לעבור לפני המתפלל אחד סובר שאסור רק שעומד ממש לפניו אבל בצדיו אין בעיה ומ"ד שני מחמיר אף בצדיו. מה ביאור מח' זה? וכמו מי נוהגים אנו בני אשכנז?

יש דרגה של צדדים שדינו כלפניו ממש, אבל אינני יודע בדיוק מה השיעור. בצדדים בשעת הדחק יכולים לסמוך על המקילים.

131. כתוב במתבת"ס ק"ב ד' אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד"א וקרא לפניהם אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד, ע"כ. והמ"ב מביא את הזהור שאסור אפילו בצדיהן. האם

- אינני יודע מזה שראית בשמי, אך שיהיה, כדי
הלך ד' אמות צריך להמתין, ואם כתבתי לחזור
ז"א אחרי השיעור הזה. שהוא אגב, קטן מאוד
אפי' אם תאמר מיל 24 דקות, החשבון הוא
4'60"24 לחלק ל 2.88 שניות.
138. מי שהגיע אחרי שהש"ץ אמר קדושה
האם צריך להכות במקום שפסע כדי
הילוך ד' אמות או עד כדי שיגיע ש"ץ
לקדושה?
עי' שו"ע סי' קכ"ג סעי' ב' ברמ"א, ובמ"ב אות
מ"א, (ואני לא הבנתי "השעור שיתחיל שו"ץ",
הרי יכול להיות תיכף, ואין שיעור לזה כלל).
139. אסור לעבור לפני המתפלל כי זה מבטל
כוונתו. האם יהיה אסור להושיט את ידו
בתוך ד' אמות של מתפלל כמו לקחת
ספר?
אסור להפריע כוונתו, אבל אם בלא"ה אינו
מכוון או שמתפלל בעינים עצומות, אין בזה
האיסור הזה.
140. מי שנמצא באמצע נפילת אפיים ושמוע
קדיש האם יעמוד ויענה, ולא יזהר אמן
מפסיקים?
לכתחילה כן יפסיק ויעמוד לאש"ר וכן יפסיק
"לאמני" של דאמירן בעלמא.
141. מי שנמצא בנ"א או באשרי, והציבור אומרים
עלינו לשבח מחוייב לומר עמהם?
יאמר עד מקום דסליק ענינא, יאמר עלינו ויחזור
ויאמר איפה שאורח.
142. לנוהגים כשו"ע לומר נ"א מיושב דווקא,
והגיעו הציבור לעלינו האם צריך לעמוד
ולומר עמהם או לכל הפחות לעמוד.
אני לא חושב שצריך להקפיד על זה. אני יודע
שישנם שאומרים לו כמוני, אני לא חושב שזה
נכון.
143. אני נמצא באמצע שמו"ע והקהל הגיע
לעלינו האם צריך לכווץ עינים?
אני חושב שא"צ הרי ניכר שמתפלל.
144. פסע ג' פסיעות, האם מותר ללכת להביא ספר
לפני שהש"ץ מגיע לקדושה
אני חושב שהכוונה להשאר במקום, ולא ללכת,
לא לחזור, ולא למקום אחר, עי' מ"ב סי' קכ"ג
סי"ח בשם המג"א.
145. פסע ג' פסיעות, ויודע שיעברו בחורים
במקום שפסע
לא להקפיד על זה, זה לא דין ממש, (עיי"ש
במ"ב קכ"ג סק"ח).
146. האם הש"ץ צריך לפסוע לפני הקדיש
שלפני עלינו לשבח, והאם הדין משתנה
כשיש מתפלל מאחורי הש"ץ?
לא הבנתי, מי פוסע לפני קדיש? פוסעים אחרי
קדיש, כשאומרים עושה שלום. ואם השאלה
האם צריך לפסוע לקדיש של ובה לציון, הרי זה
לפני עלינו, ולא לפני קדיש? אם יש מי שעומד
אחריו, לא יפסע, אבל משום כבוד הציבור יאמר
עושה שלום בלי לפסוע, כן נראה לי.
147. לענין שצריך לעשות היכר בין שמו"ע
לשמו"ע, האם ש"ץ צריך לפסוע כדי
לעשות היכר ביניהם, ואע"פ שיש מתפלל
ממש מאחוריו?
המנהל לא "יחזיר". אין דין של היכר. אני חושב שלא
מחוייבים לפסוע בין תפילה לתפילה אם יש סבה, אך
אין סבה יפסע. כי הרי גמר תפילה, וצריך לפסוע אבל אני
חושב כשיש אדם מאחוריו (א"צ מחדש) שיאמר תורה בלי
פסיעה. תועלת לא נוהג ככה, ואני כותבתי מה שנלמד.
148. בחזרת הש"ץ אומרים ושיבְּחֶךָ או
שאומרים ושיבְּחֶךָ?
הנוסח המקובל ושיבְּחֶךָ, אבל בשם הגר"א
אומרים ושיבְּחֶךָ או אפי' שְׁבַּחְךָ. אני אומר כמו
המקובל.
149. בשמו"ע בברכת את צמח אומרים עֲבֹדְךָ או
עבְדְךָ?
עם שוא.
150. האם נהגו בני אשכנז (הליטאים) לומר
"ברכה" "ובתפילות שעה"?
לא. נוסח אשכנז הוא "ובתפלתם".
151. האם בן ספרד יכול לעלות חזן אצל בני
אשכנז בנוסח שלהם וכן להיפך?
דווקא בנוסח שלהם, כן, זה מותר, אבל לא יעלה
בנוסח שלו. הברה א"צ להקפיד, הוא יכול
לעלות בתבונה שהוא רגיל בו (אם יכול לבטא
כמו אשכנזים בלי שגיאות, גם זה בסדר. אם לא
יבטא כמו שהוא רגיל. כך יותר טוב, וזה מותר
אם הציבור מסכים).
152. האם מותר לו כשהוא לא עולה חזן
להתפלל בנוסח אשכנז ללא טלית?
בלי שיהיה חזן, אין שום סבה מדוע ישנה את
מנהגו, ולכן א"ל ישנה, אבל אם מרגיש משונה
ומתבייש להיות אחרת מכולם, מותר לו ויותר
על הטלית. אבל באמות אין סבה להתבייש!
153. איך בן ספרד ינהג כשהוא מתפלל אצל בני
אשכנז לגבי תחנון, ולגבי עלינו לשבח, וכן
להיפך?

צריך עשרה ששומעים.

164. מי שרגיל לעמוד בקה"ת ונמצא במקום שרובם או כולם יושבים האם מותר לו לעמוד.

אם יש לו שאלה של דר (הנהגה טובה) חייב לעמוד. אם לא, כגון שאמר בלי דר, יעשה כמו הצבור, אם יש יוצאים מן הכלל בצבור יעמוד.

165. האם מותר להתאמן לעשות הגבהה כשהוציאו את הספר תורה כדי לגוללו? והאם מותר כמה אנשים? והאם מותר להוציא את הספר תורה רק בשביל להתאמן לעשות הגבהה?

אני מבין את ההרגשה אבל ע"פ דין זה לא אסור, ובצנעה אני חושב שמוותר, גם השני. בפרהסיא, ז"א כשרבים מצויים שם, אני מרגיש בזה חסרון דרך ארץ גדול. אינני יודע בדיוק השיעור של רבים, 3 או 4 זה לא נורא. מי שמרגיש שלא ראוי לעשות כן באמת, בשביל זה לא ראוי. והכל כשבאל"ה צריך להוציא את הס"ת, וגם אין חשש שח"ו יפול. תשובה אחרת: אינני רואה אסור שאחד יססה אם יכול אבל לא כמו זא"ז רק כשבאל"ה צריך להגביה. להוציא ס"ת בשביל זה, אני מרגיש בזה זלזול בספר תורה.

166. איך צריך לעשות הגבהה ס"ת דהיינו לאיזה צד יפנה תחילה?

יפנה לאחוריו דרך ימין, באופן שאלה שעומדים משמאל לבימה יראו תיכף אלה העומדים במקום הגבהה עצמה, ואח"כ אלה העומדים לפני הבימה ואח"כ אלה העומדים מימין הבימה וכן אני נוהג וכן ראיתי מאבי זצ"ל שנהג.

167. מעם שאלתי לסת"ר האם צריך לעמוד בקדושה דסדרא והשיב לי שהחז"א הרגיש שאינו יכול לישוב ע"כ עמוד וזה לא לענין לחקות מישהו שעמד, ובאורחות רבנו הביא בשם הגר"ח קניבסקי ששאל את החז"א למה הוא עומד והשיב לו החז"א מפני שהוא מסופק שאולי זה כקדושה. עוד אפשר להביא מקור לזה מהגר"א על מגילת אסתר פ"ר ח' פס' ד' שכתב על הפס' והעמוד אסתר זהו קדושה דסדרא וכו'. עוד יש להביא מקור מתשובות הר"י מיגאש סי' קל"א שכתב שלכתחילה ראוי לעמוד.

לא זכיתי לראות את החז"א, ולא לשמוע ממנו הוראות. אני שמעתי נוסח אחר לתשובתו (ויעס זיצט זיך נישט!), אבל אפי' אם נניח שזה כדברך דבר שידוע בכל כלל ישראל, שא"צ לעמוד, מה שהוא ז"ל עשה לא יכול לשנות את ההלכה אפי' אם מצאת ר"י מגא"ש, או מדרש אסתר. מסורת הוא עמוד התורה, ואין להרחרר אחריו. אבי ז"ל היה אומר "יתורה יותר

כל דבר שניכר יעשה תמיד כמו הצבור שנמצא שם.

154. האם אשכנזי יכול לצאת בברכה מספרדי או חסיד, והאם מותר לאשכנזי להתפלל במנטא ספרדי, והאם יש חילוק בין שם ה' לסתם תיבות.

א) יכול לצאת. ב) בלי סבה שלא יעשה כן. ג) לדעתו אין כ"כ הבדל.

155. מי שסוגר עיניו בתפילת שמו"ע ומרים עיניו כלפי מעלה האם זה כדברי המ"ב שמלאכים מלעיגים עליו? אינני יודע מתי המלאכים מלעיגים ומתי לא.

156. במנין של י' בלבד ויש כהנים ורוצים ליצא ליטול ידיהם האם מותר להם ומה הדין בלוי או בכור שרוצה לצאת ליטול ידיהם? אם יכולים להמתין עד שיחזור, מה טוב, אם לא אני חושב שכן ולוי מותר, בכור אינני יודע. לא שייך "עוובי ד' יכלו" בדבר שהוא דין. אם לא נשאר ששה (דהיינו 5 לבד מהחזן) חייבים להמתין.

157. האם לכהן מותר לכתב אם נמצא באמצע שמו"ע לדוכן ולברך?

רק אם יהיה בהטוב שמך ולך נאה להודות כשמתחיל יבך אשר קדשנו.

158. האם נכון מה שהש"ץ מקריא את הפסוקים לכהנים מנמיק קול?

כתוב באיזה מקום, (אינני מוצאו כעת) שיאמר באותו הקול כמו הכתן. מה שהש"ץ הרבה פעמים מנמיק, אינני יודע טעם.

159. האם מותר לומר לכהן לצאת ע"מ שישאל יעלה לתורה?

מותר, אבל אין הכרח חייב לעשות כן. אבל מותר לו.

160. איך גבאי הישיבה אמור להעלות בחור (ישראל ולוי) האם צ"ל יעמוד הבחור או החתן או לא לומר כלל? כפי שרוצה. אין הלכה בזה.

161. כיצד אקרא לאחי לעלות לתורה? ... בן אבי מורי כפי שאני זוכר כך נהגו באשכנז.

162. האם חייבין לשמוע מפטיר כלומר אם מותר ללמוד וכה"ג באותו הזמן? דינו כמו קריאת התורה לכל דברים.

163. האם יש דין להקשיב לברכות ההפטרה אף שאינו רוצה לצאת בברכות בשביל מאה ברכות.

עתיקה מהמשנה ברורה!"

168. פעם הרב נשאל לעניין העמידה בקדושה דסדרא, והרב פסק שא"צ לעמוד. האם יש ענין מסוים לעמוד. או שיש ענין דווקא לשבת?

אף אחד לא אמר שחייבים לעמוד. החזו"א היה עומד. מה שאמרתיו הוא שאם אדם מרגיש כמו שהחזו"א הרגיש "אני לא יכול לשבת כשאומרים קדושה", בבקשה, אבל אם אתה לא מרגיש כמוהו, אל תחזק. זה כמו שתלמיד נמוך לובש מעיל גדול בגלל שהרבי שלו, שהיה איש גדול, היה לובש גדול!

169. אם לא תתגדודו שייך גם במנהג טוב, כגון לעמוד בקדושה דסדרא במקום ששם נוהגים לשבת?

א) אני חושב "שבמנהגי" שלא מחייב לא שייך לא תתגדודו כלל, אלא רק בדבר של הלכה, ומאחר שלכ"ע זה לא דין, לא שייך בזה "לא תתגדודו". ב) אבל כן שייך "ייהראי", ועל כן תצטוו לזה, אם אתה דווקא רוצה לעמוד, לעמוד מאשר, אז אם אתה עומד אין זה ניכר, כי הרי יש במ"א שמעדיפים לעמוד גם בפסד"ו. אם א"א, לא כדאי לעמוד להראות עצמך שאתה "טורא דתני".

170. הרב שליט"א כתב לי שמי שנמצא באשרי ובא לציון צ"ל עלינו לשבח עם הציבור אם הוא במקום דסליק ענינא. האם כשמגיע בסדר התפילה לעלינו צריך לאומרו שוב. לא.

171. לנוהגים לא לומר שני ב"א קדישים ביחד כדאיתא בדינים והנהגות בשם החזו"א זלה"ה בפ"ד פ"ג, האם כשיש שני יארכיט וכדו' יכול לחייב מי שנוהג כהחזו"א את מי שלא נוהג שלא יאמר אדנו, או לא?

במקום שנוהגים שרק אחד אמר, יכולים יוצריכם לעכב על מי שרוצה לנהוג אחרת. אם זה לא במקום כזה, א"א.

172. בקדיש יש דין שאסור לרמוז. אם רואים מישהו מדבר האם מותר לרמוז לו שאסור, או דלמא אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה תבירך.

א. לא מצאתי כעת שאסור לרמוז בקדיש. ב. לדבר כדי לחפיק אדם מלדבר (באופן שא"א בלי זה) מסתמא שמותר כי זה צורך הקדיש גופיה ואין זה גורם היסח הדעת מחקדיש, ענין מ"ב מ"ו ס"ק א' בתחילתו. ג. לאפרשי מאיסורא אחרת.

ע"י דבור (כשצריך כ"ל) אני לא ראיתי כעת אני משער שמותר, לא שייך כאן אין אומרים לאדם עמוד וחטא כדי שיזכה תבירך כי לא זה האיסור ממילא אין כאן "חטא" כלל!

173. האם מועיל לספור את סמני הקטורת כדי לא לדלג, או שצריך דווקא לקרוא את זה? מספיק לספור.

174. האם בר"ח כשחולצים התמילין יש הפסק בגלגולן ואם כן האם מותר כשעדיין הציבור לא מתחיל?

אינני מבין השאלה, "אם כן" וכו'. אם אתה אומר שזה הפסק, אזי זה הפסק? אלא שמסתמא אין דין הפסק במובן הזה, ומותר לגלגל.

175. האם הלומד תורה יכול להיות שומר ליישן קודם מנחה ומה הדין כשיש זמן רב עד מנחה?

לא נראה לי, "יערבך ערבא צריך". לגבי "זמן רב", לפני זמן מנחה קטנה 1/2 שעה, מותר, בתנאי שאין חשש רציני שירדם ויישן עד הלילה.

176. הגעתי למקומי בתפילת מנחה והתחילו שמו"ע וזכרתי שלא נטלתי ידי האם סגי לנקות במידי דמנקי או להמתין ליטול במים ולהפסיד תפילה בציבור (או שעדיף לעמוד לפני המתפלל ולהתפלל בצבור עם נט"י במים).

הדין מבואר עיין סי' צ"ב סעיפים ה' ו' ומ"ב ס"ק כ' (בסעיף חקודם) ממילא יוצא כך: לעבור לפני המתפלל אסור (כי אין צורך צריך תפילה). לבטל תפילה בציבור, לא, כמו שכתוב בס"ק כי ואפי' אם יש מנן במקום אחר. ובסתם דים הלא השו"ע מיקל אם אין מים מזומנים לפניו.

177. האם המתענה שובב"ס צריך לקבל תענית במנחה שלפניו?

אינני מאמין שהוא מספיק קבוע שא"צ קבלה כמו יום א' של סליחות או ערב צריך קבלה (ועיין סי' תצ"ב שאפי' בה"ב אחרי פסח וסוכות צריך קבלה והם יותר קבועים).

178. מי שבאמצע "אשר יצר" ושומע ברכו של ערבית, ואחרי ברכו של ערבית דינו כבין הפרקים, מה יעשה?

במצב זה ה"ברכני", לא יעשה אותו באמצע הפרק.

179. מה הדין אם שמעתי ברכו במנין שהחלטתי להתפלל בו מעריב ולבסוף

מדרש?

אני לא יודע מדוע לא. אבל העולם אומר שלא, וצ"ע.

189. מבואר בשו"ע סי' קנא סעיף א' שמי שנכנס לביהמ"צ לקרוא לחברו צ"ל פסוק האם אפשר לומר "ידבר ה' אל משה לאמר"?

מה שנצרך זה לא "אמירת פסוק", אלא מה שנראה שלומד קצת, ולא נכנס לביהמ"ד רק לקרוא לו. ולבני זה מלמול פסוק לא יועיל. אם עומד קצת ומועין במה שאומר, גם פסוק זה יועיל. אם לא, גם מלמול פסוק יותר ארוך לא מועיל.

190. אם אומר בע"פ האם אין זה בכלל "דברים שבכתב א"א לומר ע"פ"?

לא. דברים שכל אחד יודע. ע"י בשו"ע ובאחרונים לגבי פרשת התמיד. לחקל לומר פסוקים בע"פ. עיין הקולות בזה בשו"ע (סי' מ"ט) ובמ"ב שם לא אוכל לחסוק ע"ז.

191. ומ"ש שם או שישב האם זה אפי' שידע לומר פסוק?

יותר טוב ללמוד, ואם קשה מחמת איזה סבה, גם זה טוב, אבל גם זה, אני חושב, צריך להיות ניכר, ולא כל שהוא.

192. בישיבה שצריך לעבוד דרך ביהמ"ד להגיע לביה"צ האם יש חשש קפדנדריא וצ"ל פסוק כשנמצא בביהמ"ד ובא"צ האם מותר להגיד פסוק כשנצרך לקבצו?

צריך להזהר מקפדנדריא. מותר לומר פסוק כשלא הגיע למצב שלא יכול להעמיד עד פרסה. אם הגיע, ישב מעט בלי לומר פסוק.

193. האם יש דין שאם קר למישהו אז אם זה חורף צריך להתחשב בההוא שקר לו ואם זה קיץ צריך להתחשב במי שחם לו?

הדין בזה הוא שצריך להיות "טורמאלי". מי שבחורף רוצה לפתוח חלון כי אין לו אור, ואחר מתנגד כי קר לו, קשה לפסוק בזה, זה תלוי על "הטורמאלי", בדרך כלל בימי החורף יכולים לומר שטורמאלי שקר לאדם, בקיץ מסתבר שהטורמאלי (כשאין מזג) שחם. אבל מה לעשות בימי ניסן ותשרי, אינני יודע. קשה לקבוע אבל כל זה אינו מאה אחוז כלל. אולי תלוי ברוב, אם יש הרבה בביהמ"ד.

194. האם מותר לצאת מביהמ"ד דרך החלון, משום: "מקדשי תיראו"?
אני חושב שאין בזה חשש.

החלטתי שאינני מתפלל באותו מנין האם מותר לי לדבר וכן לומר אשר יצר או שעדיף להתפלל ביחידות?

לדעת המ"ב, זה כאילו התחלת "אשר בדברו" על כל התוצאות שיש לזה. (לא הבנתי איך זה יגרום כך להתפלל ביחידות).

180. האם הש"ץ שגומר שמו"ע צריך לעשות עושה שלום בתפילת ערבית? ומה הדין אם עומד מאחוריו מתפלל בכל התפילות? וכן בקדיש?

א. כן. ב. אני סובר שלא יפסע ויאמר קדיש בלי לפסוע. ג. גם בזה אני חושב שיאמר קדיש ולא יפסע בסופו. לגבי שאלה ד' שלא ישכח לפסוע אח"כ, כשגומר זה מאחוריו.

181. מה זה נקרא אמן יתומה, האם רק כשאני מתכוון לענות על ברכה ואני עונה אותה יותר מאוחר, או אפי' אם אני אומר סתם אמן?
סתם אמן אינו אמן יתומה.

182. האם מי שלא ענה ברכו אבל מתכוון להתפלל באותו מנין מותר לו לדבר.
חייב לענות ברכו, ואם מאיזה סבה לא יכל או לא ענה מותר לדבר.

183. נוהגים העולם בקידוש לבנה לומר שלום עליכם לג' אנשים. אבל בהלכה כתוב ויאמר לחברו ג"פ שלום עליך.
לא כל העולם נוהגים כך. ראיתי שאין מקפידים על זה. לא ראיתי מקור לחקפיד.

184. האם יש חיוב להדליק נרות בביהמ"צ בשעת התפילה?
זה לא דין, אבל זה מצוה, לכבוד ביהמ"צ.

185. האם היום בישיבות הדין שאסור לדבר בבית המדרש לא נוהג?
מה פתאום שלא ינהג?

186. האם מותר לאכול בבית המדרש בין אכילת עראי ובין אכילת קבע
לצורך התמדה מותר אפי' אכילת קבע, שלא תצטרך לצאת כל הזמן.

187. האם מותר בביהמ"ד ללמוד לצורך האוכל?

אם הלמוד לצורך האכילה, זה לא בסדר. אם למד שם ובתוך למודו רוצה לאכול. וחבל על הזמן, זה בסדר, או אם יקח הרבה יותר זמן אם יצא.

188. חדר שיעורים האם יש לו דין של בית

195. כתוב בשו"ע סי' ק"י סעי' ח' הנכנס לבי"מ יתפלל יר"מ האו"א שלא אכשל בדבר הלכה וכי' וביציאתו יאמר מודה אני לפניך ה' ששמות חלקי מיושבי ביהמ"ד וכתב שם המ"ב (ס"ק ל"ו) כתב הרמב"ם בפ"ח המשנה ואלו ב' תפילות חובה ואם צריך להקפיד על זה כדברי הרמב"ם. אם איתו לא מרמה את עצמך דהיינו שאתה באמת מתפלל לא דרך "סדר הקוס".
196. האם בתפילת ר' נחוניא בן הקנה צ"ל שם ומלכות?
"מלכות" לא שייך כאן. "שם" יכולים לומר מודה אני וכי' או יה"ר וכי' עם שם.
197. האם מותר להתפלל מול חלון פתוח?
כתוב שלא, אלא אם החלון למעלה ממנו.
198. האם צריך לעמוד מפני נביא הכתוב ע"ג מגילת קלף?
אומרים שחזו"א ז"ל הסתפק בזה ושצוה להחמיר.
199. האם בחדר שיש בו תמונות של אנשים מותר להתפלל או שצריך שזה יהיה דווקא מולו והאם בברהמ"ז יש אותו דין?
אם זה ממש בצד שמתפללים כדאי להסירם משם, משום שראה כמשתחוה להם, בברהמ"ז אינו כן.
200. האם מותר להפנות גב לארון הקודש.
עיי' שו"ע יו"ד סי' רפ"ב בט"ז סי' א. שמדינת א"י איסור בשחסי"ת ברשות אחרת, אמנם עיי' במ"ב בסי' ק"י סי' י"ד מה שכתב מ"מ ויהיה שלא יעשו שום מקום לשב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהיה פני היתוש נגד הבימה ואחוריו להיכל דגמאי הוא ואיסורא נמי איכא וכי', ומ"ש בסופו בשם חפמ"ג ז"ל, דעכשיו שעושין מקומות אצל הבימה שקורין אלמיומ"א ופני היתוש להיכל ואחוריו לבימה אף שאחוריו לסו"ת מ"מ רשות אחרת היא הבימה, עכ"ל. ומונח לי בראש, אלא שאיני מוצא כעת, שיש הבדל בין דרך מקרה דשיר לבין דרך קביעות שיש מקום להחמיר.
201. האם כל פעם שיצא מביהמ"ס צריך להשתחוות ולצאת לאחוריו?
להשתחוות, אני חושב שרק אחר גמר תפילה. לצאת אחורנית, ייתכן שתמדי, כי הטעם הוא שלא להפוך הגב לאחור"ק. אבל מאחר שזה לא ממש דין אי"צ להיות "עצבני" על זה.
- ברכות הנהנין ואיסור והיתר
202. איטר יד באיזה יד יאחז את הדבר שמברך עליו?
ביד ימין שלו. ז"א שמאל של העולם!
203. אורח שלא שומר תורה ומצוות, ובעה"ב רוצה לתת לו לאכול ויודע שהוא לא יברך, מה לעשות, ואם בעה"ב יגיד לו לברך, אז הוא יתבייש.
חדין הזה "עושה בעיות". נכון שאסור לתת לו לאכול, אם זה וודאי שלא יברך. אבל מה שיתבייש אם יאמרו לו, זה לא היתר, הרי זה נכון שהוא עושה איסור. שמעתי מי שאומר לו "אני אעשה את הברכה, וזה ילך גם עבורך", שאז יוצא על ידי "שומע כעונה". (בתנאי שגם המברך אוכל קצת).
204. האם זה שינוי מקום: א] יצא מהבית החוצה, אלא שיש שם גג. ב] יצא מהבית לחדר מדרגות.
אם יצא מחוץ לדלת, הגון לא מצטרף. חדר מדרגות נחשב ליצא.
205. אם הוא לא אוכל לחם האם מותר לו כשהוא נמצא בחוץ כל הזמן לעבור ממקום למקום וזה נקרא מקום אחד או שכל ד"א זה מקום חדש?
כל זמן שרואה מקומו בוודאי לא נקרא שנוי מקום. אבל יש פרטי הלכה רבים בזה, וצריך אתה ללמוד בפנים.
206. מה נקרא רואה את מקומו כדי שלא יהיה שינוי מקום.
הכוונה "ברואה את מקומו" הוא כן: אם שינה את מקומו רק למקום שעדיין רואה את המקום שבו עשה את הברכה. אבל בזה יש מחלוקת ביני לבין אחר ז"ל מה נקרא מקום שבו עשה את הברכה. הוא אמר המקום ממש, ואני למדתי כל החדר. (ויש אפשרות שלישית, ד' אמות של הברכה).
207. השאיר מקצת חברים, זה לא שינוי מקום, האם זה רק כשהתחיל אתם יחד? וכן האם צריך שיהיו באותו שולחן?
זה צריך להיות באותו הקביעות. אם אין לחם שייכות ז"ל זה לא מועיל. אבל אי"צ להתחיל ביחד.
208. אדם שהתכוון ליטול ידיו פה ולהמשיך לאכול במקו"א ולא כיון במפורש בשעת הנטילה אלא רק היה בדעתו קודם, האם

הנטלה רטובה ממים טמאים של אדם שלא נטל נט"י כראוי ולנגב את הידיה קודם הנטילה או שא"צ?

זה לא כ"כ שכיח, אגב, בזמננו אי"צ לנגב, די בטסיפה.

214. מה דין האוכל בתוך הסעודה כדלקמן: עוגת שוקולד מגולגלת, רוגלך, וופלים, בורקס, עוגה שכולה אפיה מבצק מיוחד כגון טורט, וכושית, עוגת גלידה היינו גלידה המצופה מב' צדדיה בבסקוויט וכדו'?

פת כיסנין בתוך הסעודה, השו"ע (סי' קס"ח סי"ח) פסק שמברכים לפנייהם (אע"פ שבב"י מביא דעת הרשב"א שחולק על זה), והאחרונים שמפקקים על זה משום שסוברים שיש מחלוקת מה זה פת כיסנין, ממילא לענין להצרים ברכה תוך הסעודה חוששים על הכל אולי הוא פת גמור וא"צ ברכה, דנפטר בברכת המוציא, א"כ הוא פת הבאה בכיסנין לב"ע (דהיינו, שממולא וגם נילוש בדבש וכה"ג והוא דק ויבש, ע"י בה"ל שם ד"ה טעונים ברכה לפנייהם). ומונהג העולם לומר שאינו פסק כמש"כ המ"ב שם בבב"ל והטעם מסתמא הוא משום שסבירא לן שאין מחלוקת וכולם מודו זל"ז (כלשון המתברר שם סי' י"ו והלכה כדברי כולם"), ולמעשה אי"צ לברך בתוך הסעודה.

215. האם יש חילוק אם אוכלים כדי לשבוע או לא?

אני חושב שדבר שדרך בני"א לאכול לרעבון (כשאין פנאי ליטול דים וכדו') אינו חייב בברכה תוך הסעודה דלא גרע מתפ"א דקיי"ל דא"צ לא ברכה ראשונה ולא ברכ"א, והרא"ש לא כתב כן אלא שאוכל פת כיסנין שאינו בא לרעבון כגון וופל או קיסם "בייגלי" (וגם בזה חולק הרשב"א הנ"ל אלא דהשו"ע פסק דלא כוות"י).

216. מי שנטל דים לסעודה ובירך ענטי ומישהו נגע בו האם אח"כ כשנוטל דים שוב צריך ברכה?

תלוי אם נטמאו ידיו לפני שנגב (כגון במקרה שאתה כותב אודותיה) לא יברך עוד פעם. אם נטמאו אחרי שבירך ונגב (כגון שעשה צרכיו) יחזור ויברך.

217. האם נכון מה שאומרים בשם הרב שא"צ ליטול מים אחרונים ושמותו לדבר אחרי מים אחרונים?

כתוב במ"א ע"פ התוספות, שא"צ מים אחרונים בזמננו, וכן רוב האשכנזים נהגו, עד שהחסידים (מטעמים שלהם) והגר"א חזקו את

נחשב כוונה או לא?

אי"צ לחשוב את התמונה ללכת למקום אחר בשעת מעשה. מספיק הידיעה הגמורה. אגב, זה לא בשעת נט"י שצריכים להתכוון אלא בשעת ברכת המוציא.

209. אם אדם אוכל פת ויוצא החוצה ולפי הרמ"א שיכול לצאת ולחזור אפי' לא כוון. האם כשהוא רוצה לאכול בחוץ, כן צריך לכוון?

לכתחילה, אבל זה לא מעכב.

210. מה שאמרו חז"ל האוכל בשוק נראה ככלב, האם זה דווקא על לחם?

זה לא "איסור". זה הנהגה לא טובה. אני חושב שטאמר על כל אכילה.

211. נטלתי ידים וברכתי אש"י, ושכחתי לחכך בראשי שאתחייב בנט"י לאוכל, ונטלתי יד אחת, האם מספיק שאחכך רק ביד השנייה? ומה הדין אם נטלתי כבר שתי ידים האם אני יכול לברך?

השאלה הזאת מורכבת: א) אם לא דברת מאז שנטלת פעם הראשונה, בכל אופן אתה יכול לברך. ב) אם כן דברת, אזי אם הנטילה הראשונה הייתה בדאי פסולה (כגון בלי כלל) גם כן יכולים לברך על הנטילה וכן מצוה השו"ע לעשות, ליטול פעם ראשונה בלי כלל, או בלי כח גברא, לומר אשר יצר, ואח"כ ליטול כשר ולברך ענטי, וכן ראוי לעשות לכתחילה. ג) אם לא עשו כן אני חושש שאין לגרד את הראש, משום ברכה שאינה צריכה וכמו שאסור באמצע הסעודה. זה רק מותר אם יש ספק. וכאן הרי דאי נטורו. ומי התיר לו לטמא (ד) עד אני חושש שגרוד הראש לא מחייב נט"י לברך, אז מה חועילו בתקנתם. ה) אם יכולים לברך על נטילת יד אחד, אני חושב שכן, בתנאי שהשנייה טהורה. אבל אם השנייה נשארת טמאה אלא מחמת אונס אינו יכול ליטול, אזי אינני יודע אם יכולים לברך על טהורת יד אחד (בזה"ח).

212. כ' החזו"א בהל' נט"י בס"י כ"ד, יש מקילים ליטול לסעודה ולברך ענטי ואח"כ אש"י וכן נוהגים. תקצת תימה, הרי תדיר קודם כדל' הבאה"ט בשם רש"ל בס"י ז' ס"א ועוד שיש הפסק בין הברכה לאכילה.

קושית תדיר לא מותחילה, כי אסור להפסיק בין נטילה לברכה. בין ברכה לאכילה אינו אלא מנהג. והנה החזו"א לא חדש את הדברים ובסי' קס"ה הפסיקים מאריכים בדבר. הצטוט שלך מהבאר היטב מוזר. זה משנה שלמה!

213. האם צריך לחשוש לכתחילה שהידיה של

הכריע לא כן, אלא לזמן בשם אבל לא שמעתי ממנו אלא בשמו. אבל יכולים לחקל ולזמן אפי' בשם.

218. מי שנטל מים אחרונים, מותר לבלוע קצת פירורים שנשארו בפה?

אני חושב שמותר. לכתחילה יגמור מקודם. אבל "הלכלך" שנשאר בפה, אני חושב שמותר לבלוע, אפי' אחרי ברהמ"ז, אי"צ לירוק.

219. מי שנטל מים אחרונים וזכר שלא אמר "על נהרות בבל" מה יעשה?

לא יאמר, אם לא שנוהג לפעמים לזלזל לא לסמוך מים אחרונים לברהמ"ז.

220. האם בלילה לאחר ר"ח, ובמוצאי יו"ט אומרים לפני ברהמ"ז שיר המעלות או על נהרות בבל?

על נהרות בבל. אבל לא באסרו חג, ממילא במוצאי"ט שיר המעלות.

221. מה שכתוב במ"ב לומר על נהרות בבל בכל סעודה, האם גם בלי פת?

רק בסעודת פת.

222. במ"ע כגון ברהמ"ז שלא כוונתי לצאת ידי"ח מ"ע האם צריך לחזור?

אם כוונת למה שישאר עושים, ח"ו כוונה. אי"צ לחשוב "מצוות עשה". אם לא, אזי בדבר שתמיד מצוה הוא, כגון תלמוד תורה, כגון תפילין, אז בסתמא, הרי יש כוונה. ממילא בברהמ"ז בדרך כלל אין קץ שאלה.

223. האם צריך להגיד ברכת האורח: א] בן על שולחן אביו ב] בחור בישיבה?

לא. בן בבית אביו יאמר "הרחמן הוא יברך את אי"מ בעל הבית הזה" כמו שכתוב בסדורים, ובישיבה יאמר "אית בעלי הבית הזה".

224. האם מותר לאדם היושב בין חבריו בסעודה לברך בקול?

אסור להיות "מטרד צבורי" או פגע רע, אפי' לאדם אחד. מה שמפריע, יש להימנע, יותר מזה לא אוכל לומר, כי אינני יודע האם מפריע, ולמי מפריע וכו'.

225. האם בישיבה חייבים לזמן בי' או דסגי ב'?

אם אכלו י' ביחד, למה יספיק זימון י'?

226. האם זימון מצטרפים משולחן לשולחן כיון שהם באותו חדר?

קשה לי לענות. המ"ב מביא מחלוקת בדבר, ומשמע מדבריו כשאין מנץ עשרה בשולחן אחד שחושש לא לזמן בשם, שמעתי שר"ח גריינמן

227. האם יש לעמוד כשאומרים יהי שם ה' מבורך וכו' וכן לברך אלוקינו?

"יהי שם", לא. יש מנהג כשמוזכרים "אלוקינו" לקום קצת.

228. למעשה האם אנו אוחזים כהמ"א שצריך לבלוש כובע בשעת ברהמ"ז. ומה הדין בחליפה? ומדוע החזו"א נהג אחרת?

זה לא דין. המג"א עצמו לא כתב כן בתור דין. רבים מקפידים, אבל לא כולם. אבי ז"ל לא היה מקפיד אלא כשיזמנו בשם.

229. אם המזמון אוחז כהב"י שא"צ לומר בקול עד הזן את הכל, והשומעים אוחזים כהרמ"א שצ"ל עד "הזן את הכל", וכן ליהפך, מה עושים?

הדבר תלוי בכל אחד, ז"א אם הבי"י מזמן, הוא לא מתעניין בשומעים שהם רמ"א, כי הרי סובר שא"צ ולהפך, אם הרמ"א מזמן הוא הרי סובר שגם הבי"י צריך לשמוע, ומה שהבי"י יעשה, הוא לא יחשוב על זה כלל. אבל מותר שיש הלכה שאסור להאכיל למו שסובר אחרת ממך מה שהוא סובר שאסור (זה גמרא בחולין), אידך שיהיה, המזמן יברך בקול, וחשומע יעשה כפי שהוא מבין.

230. האם בזימון של עשרה צריך לשמוע את המזמון עד סוף ברכת הזן.

אם רוצה גם לצאת בזימון, כן. אם רוצים לזמן אח"כ עוד פעם אי"צ כעת.

231. מי שב' חבריו מתכוונים לזמן, והוא צריך לביה"כ, האם יפסיד להם הזימון, או אולי אף שאינו ראוי לברך בעצמו יכול לצאת בשמיעתו?

אם לא הגיע למצב שתפילתו תועבה, בודאי יכול להצטרף. אם הגיע למצב זה, הרי אסור בכל דבר שבקדושה, והוא לא יוצא ידי זימון. אינני יודע מה חבריו יעשו, ואני חושב כעת, שנצטרך מזימון לגמרי, כמו ג' שאכלו וא' נצטרך ר"ל לפני ברהמ"ז. וצ"ע.

232. האם יש מקור לזה שבימות החול אומרים בברהמ"ז "מגדיל ישועות מלכו וכו'", וביום שאין אומרים תחנון אומרים "מגדול ישועות מלכו"?

לא בימים שאין אומרים תחנון אלא ביום שיש בו מוסף. לא ידוע לי מקור, אבל כך נוהגים בכל

מה לעשות. אם יש הרבה מברכים מזונו.

240. שוקלד מה ברכתו (מוצק) והאם דומה לתמרים שנתמנעו בשו"ע?

מנהג העולם לברך שהכל ואינו שייך לתמרים אלא השאלה היא משום יוצא שנטע אדעתה דהכי אעפ"י העולם מברכים שהכל.

241. מה מברכים על קינמון? והאם יש לחשוש לתולעים?

אם הכוונה באכילה, ע"י סי' רג סעי' ו' ז' ובסי' כ"ב סעי' ט"ז, לגבי ריח ע"י בסי' רט"ז סעי' ב' ו'ג'. לגבי תולעים אינני יודע. ע"י בספרו של הרב ויא.

242. מה הדין של תרופה עם טעם לגבי שהכל תרופה שיש לה טעם שהחך נהנה ממנו מברכים.

243. בסי' קע"ב ס"א, פסק המחבר שכח והכניס משקין לתוך פיו דבולע ואין מברך, והרמ"א ס"ל דמברך. האם לדעת הרמ"א עדיף שיסנע (שיכונע וכיוצ"ב) לחבירו המברך שיוציאו אבל יפסיד אמנ או עדיף שיבלעם ויברך.

לכא"א בקלות יכול לעשות כמו שאתה מציע, אף לדעת המחבר עשה כן, הרי ידוע שאמנ אינו מעכב, והוא לכא"א בקל וחומר מהא דאיתא שם במ"ב ס"ק ב'.

244. הכנסתי את עצמי לספק ברכ"א, שאכלתי ענב א' שלם, ואין לי כזית, איך אוכל את הנותרים, שלמים או חצויים?
הכלל הוא ספק ברכות לחקל גם בזה, לגבי הענבים הנשארים, אני חושב שמאחר שבלאו הכי יש לך ספק, אין צורך לחתוך אותם.

245. מהו שיעור כדי שתיית רביעית?
הזמן קשה לי מאד לשער, לא צריכים לשער בשתייה בבת אחת ממש, גם לא בשתיית דבר מתוק. אבל זה בערך בבת אחת.

246. והאם מברכים ברכ"א על שתיית משקה חם?
אדות משקה חם, ע"י במ"ב סי' ר"י בסוף סעי"א, אני לא אוכל להוסיף על זה.

247. בברכת מורא נפשות האם צ"ל שברא להחיות בהם וכו' או שבראת להחיות בהם וכו'?

יש בישראל שתי מסורות בזה, ודעבד כמר עבד וכו'.

248. במאכל כמו גבינה שהוא רך, אך לא נוזלי האם יש חשש מגולה?

אשכנז, ואין לבטל שום מנהג (כל זמן שאין בו איסור).

233. האם מה שהילדים תולים "תיק אוכל" שלהם בחדר זה מותר?

מבואר בגמ' (פסחים ק"יא ב') דאם תולה לחם בסל קשה לעניות (ומאחר שאינו דין אלא דבר סגולי אינני צריך לחפש את ההבדל בין זה לתפילין שמוותר), ואח"כ, באמת מה שהילדים תולים "תיק אוכל" שלהם בחדר, ג"כ בכלל הגמ' הנ"ל. מ"מ אני חושב שאם הלחם בסל וכל הסל במוזודה, או שיש לו לחם בתיק שלו, לא בסל של הלחם, ותולה את המוזודה או התיק, שאינו בכלל זה, וצ"ע.

234. כתוב בחיי אדם כלל מ"ט סעיף ג' פת שהתקלקלה קצת מברכים שהכל, ומה היה הדין אם הוא יקבע על זה סעודה, מה יברך ברכ"א?

השאלה לא אם קבע סעודה, שזה לא כ"כ משנה. השאלה אם חיוב ברהמ"ז שלו מן התורה או לא, דהיינו אם אכל ושבע. ועיי"ש בבח"ל בהתחלת סי' ר"ד, שמוסתפק בזה ונשאר בצ"ע. אני מציע לא להיכנס לספק, ולאכול לפחות כזית אחד מלחם לא מעופש, ואז בוודאי השאר נפטור ברהמ"ז.

235. מה מברכים על סופגניות והאם הדין משתנה בין ספרדי לאשכנזי?

תלוי בהרבה דברים. למעשה אני חושב שלספרדים יותר קל לומר בכלל שזה מזונות ממה שאוכל לומר לאשכנזי, ולא אוכל לפרט למה.

236. האם זה נכון מה ששמעתי בשם הרב שצריך לברך המוציא על בורקס?
לא עשיתי הכללה כזאת!

237. מה מברכים על שניצל בצימו קמח, או בצימו פירורי לחם ומה ברכ"א?
אני סבור שלא זה טפל לזה ולא זה לזה, באופן שצריך לברך על כל אחד בנפרד. וה"ה לברכ"א, אם אכל שיעור.

238. מה מברכים על פריכיות אורז, מאורז מלא או רגיל?

מברכים בורא מיני מזונות, ולא משנה מלא או רגיל.

239. מה מברכים על שוקלד עם עוגיות?

אינני יודע מה הכוונה. אם הכוונה הוא על שוקלד שיש בו קצת פריכי בסקווית בפנים, אזי תלוי בשב"ל מה שמנים, ואינני יודע למעשה

אינני חושב.

אבל לגנוב טשולט וכד', אני אוחד לאיסור אפי' על הספק אפי' אם תסותר באיסור הגניבה.

249. לנזהרים שלא לומר בעל המחיה ו'ועל הכלכלה' (כדאיתא בדינים והנהגות בפ"ז ס"ב בשם מרן החזו"א זללה"ה), ושמוע אחר שאומר ועל הכלכלה, האם צריך לענות לאחר ועל המחיה או דצריך לענות לאחר ועל הכלכלה?

256. חילל פרוטה של מעשר ואבד לו המטבע כיצד יעשה?

257. אדם שהתרגל לתת מעשר לכהן או לעני מסוים. מה הסברה שחייב לתת אך ורק לאותו כהן?

זה כמו מתנה מועטת, כשהבטיח לתת, שיתן. "הטובת הנאה" הוא דבר מועט.

258. האם אפשר לדבר בשעת הסעודה בד"ת? העולם נוהג להקל. אבל לא בפה מלא!

259. בסעודה שלא נוטל ידיו היום האם גם אז נאמר כל שולחן שלא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים?

"קביעות סעודה" חקובע לזה.

260. טכין המשמש לחתוך בו שקיות חלב (לפתוח) האם טעון טבילה, וכן האם טעון הגעלה (כשיש חשש שנמשח בשמן לא כשר)? אי"צ לא טבילה ולא הגעלה (אבל באמת אני לא מאמין את המציאות כ"ס).

261. האם כשאוכל מאכלים כגון חטיפים שוקולד וגלידה עובר ב"קדושים תהיו" והאם ליתוביה דעניה מהני?

המצוה הזאת היא דרגות דרגות, ונתון לכל אחד ואחד, איך הוא מרגיש. הכלל הוא "אל תעשה את עצמך יותר בזמה ממה שאתה" (סוף השאלה לא הבנתי).

262. האם צריך לעמוד בברכת הרעם והברק, מנהג העולם לעמוד, אבל זה לא מעיקר חדיץ.

263. שמעתי בשם הרב שאסור לברך על ברק אא"כ ראה את הברק בשמים ולא מספיק האור, האם זה מטעם שמא לא ראה ברק אלא אור אחר?

נכון שאמרתי כן, אבל לא בגלל מה שאתה אומר, אלא השאלה היא מה נקרא "ברק" יש מקום לומר שרק הפס בעצמו הוא הברק והאור אינו אלא כמו אור היום כשאני רואה את השמש שזה לא "ברק" אלא "אור ברק", וחז"ל תקנו ברכה על ברק. הויכוח הוא יש, אני התווכחתי ע"ז גם עם אבי מורי ז"ל הרבה זמן לפני שבאתי לארץ ישראל, אבל רבים לא הסכימו לי (כולל אבי ז"ל), אבל שמעתי שחרב מבריסק ז"ל אמר כמוני, ואני נוטה למעשה שלא לברך אלא אם רואה את הפס.

250. אם בירך על תפוז "שהחינו" אם מהני לשאר פרי הדר כקלמנטינות וכד' או שצריך לברך לכל מין ומין כשמוגי' אליו?

לא חשם קובע. דברים שמשנתה טעמן טובא, יכולין לברך, דברים שטעמם קרוב, לא לברך. בדיוק איך לסוג אינני יודע, איך שיהיה מי שמבדיל יש לו על מי לסמוך.

251. האם צריך לעשר אוכל שבהשגחה? והאם יש הבדל בין ההכשרים?

אני סבור שזה נכלל בגזירה של דמאי, גם בהכשרים טובים (יש חולקים עלו). בהכשרים פחות טובים, זה יותר גרוע מדמאי. איזה נקרא טוב, לא אוכל לענות.

252. אם יש לחשוש או לנהוג כדעת הב"י בדגים וחלב?

יש מחמירים בזה הואיל ונפיק פומיה אבל אינני חושב שמחוייבים.

253. האם צריך לחכות בין בשר לחלב ששעות או שמספיק רוב שש.

רבים האומרים שמספיק 5.5 שש מקפידים 6 ממש אלא שלא צריכים לראות את השעון (כן משמע מהרמב"ם) ויש מקפידים על שש ממש.

254. יין שנגע בו חסיד חב"ד שאוחז שהחבצקק המשיח ושהוא עדין חי וכל הדברים שחב"ד אומרים על הרבי שלהם האם זה אסור מדין יינם?

מה שאתה כותב, לא עשה אפיקורס. אולי ישנם "באמונתו" שלהם דברים אחרים שכן עשה אפיקורס, אבל אי"א לעשות כלל. למעשה אני לא יכול לענות לך, כי זה תלוי בכל איש בנפרד.

255. האם מותר לבחור ישיבה לקחת מאוכל של הישיבה שעדיין לא עושר ע"מ לאוכלו וכיון שבדעתו לאוכלו יכול לעשרו דהוי בעלים על זה

רק אם הנבאים מרשים, או בדבר שעומד לכך

264. מה מברכים על ציפורן, ומה הגדר בברכות 271. האם צריך לברך הגומל אחרי טיסה לרח"ל, ואם צריך, איך זה מוגדר, כיורדי הים או משהו אחר, ומדוע לא מברכים על נסיעה ברכב?

לגבי שאלה א, צריך לברך הגומל, זה כמו לעבור ים, אם באמת לא עוברים ים, כגון אם נוסעים לעפת, לא לברך. אבל יש דבר כזה, כשסכנה מרובה, אפי' בלי ים וכד', לברך הגומל עם שם ומלכות. אבל ברכב, זה נעשה חיי יום יום, ולא מרגישים שום סכנה כזה, לכן לא לברך.

272. אחד עבר תאונה של סכנת חיים והצילו לו באמת את החיים בבית החולים, היכן צריך לברך שעשה לי נס במקום הזה? במקום התאונה, ולא בבית.

273. האם צריך לשים חגורה ברכב מדין "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ומאיידך אפשר ליהרג ממנה כגון שיש עשן ולא יכל לצאת וכדו'. והשאלה היא לא מבחינת חוקי המדינה כי אם מצד ההלכה, האם אני מקטני אמנה להשים חגורה? לא מדין "ונשמרתם", אבל תשים. אם היה כמו שאתה כותב, היה אסור לנסוע כלל! מותר להשים ועיף דין מותר לא להשים (אם לא שאתה מזיק לנהג שיקבל קנס אם לא תשים, כי אז אתה חייב להשים). לא שייך כאן מחוסר אמנה כלל.

כבוד ומורא רבו

274. האם כשת"ח עובר בתוך אוטו צריך לקום לכבודו? וכן מה הדין להפך אם ת"ח עובר ואני נמצא בתוך אוטו?

מדינת ארץ חייב לזה, כי הוא ברשות אחרת (האוטו חולק רשות לעצמו כי הוא רחב ד' וגבוה י'), אלא שברבו מובהק או גדול מופלג או אביו, אם מגיע כעת באוטו ויורד מהאוטו, יש מקום לתנוג בו כבוד תיכף כשהוא איתו אפי' בתוך האוטו. אבל אם אינו יורד כאן אלא נוסע הלאה, אייץ, וכן אם אתה באוטו.

275. בישיבות נהוג כשניכנס הרב לחדר שיעורים עומדים גם ממרחק של יותר מד"א, האם אח"כ כשעובר סמוך לד"א צריך לעמוד שוב?

אני חושב שלא לקום, כי מסתמא מחלו, ומטעם זה נוהגים לקום רק מעט.

276. האם צריך לקום מפני זקן שאינו ת"ח, או

ע"י בשי"ע סי' רט"ז סעי' ב' בסופו. צפורן הוא מה שהמחבר קורא "יקלאוו", ועיי' במ"ב סי"ק ט"ז לגבי הגדרים, תלמוד שם את הסי' קשה לי לכתוב מה שמבאר באריכות, ואין צורך.

265. האם אפשר לברך אשר נתן ריח טוב בפירות על קפה בעתו אבקה, לברך בודא מיני בשמים על כל ריח טוב כגון סבון ריחני, קרם ידיים?

דבר שאינו עומד לריח אין מברכים עליו אפי' אם יש לו ריח. קפה יש לו ריח נעים מאוד כשהוא אבקה טרחה ואע"פ שכתה אינו אוכל. עיין מ"ב סי"ב ח' (בסופו) בסי' רט"ז, דבר שעומד לבושם נשי אין מברכים אם לא שיחודו את זה ללחפך מזה. בושם שכוונתו לרחות ריחות אחרות אין מברכים עליו. לא ראינו ולא שמענו ת"ח מברכים על קרם ידיים.

266. האם צריך הכשר לחליץ, והאם זה משנה אם זה לידים או לשפתיים?

לידים יכולים להקל בלי הכשר. לשפתיים, אני חושב שיכולים לסמוך על מה שהם אומרים שזה 100% נקי.

267. לגבי צחצוח שניים כאשר מצחצחים ויורד דם האם מותר להמשיך לצחצח בלא לשטוף המברשת שהתמלאה בדם?

כל זמן שלא הוציאו את המברשת מהפה, מותר להמשיך, ומותר לבלוע אפי' אחרי שתגמור. אבל אם הוצאת את המברשת, אסור להכניס אותה בחזרה בלי לשטוף אותה, כי זה "פירש".

268. בגד שלא שלחתי עדיין לבדיקת שעטנה. אני צריך לנהוג בו כשעטנה ולא ליגוע בו. והאם כל בגד שיש צמר צריך בדיקה?

(מותר לנגוע בבגד שעטנה). כדאי לשלוח כל בגד שיש בו צמר לבדיקה. זה שכח מאד.

269. שמעתי שאיזא בגמ' שמותר לעשות מעשה כשפים בשביל לדעת איך עושים האם מותר גם לעשות סיאנסים? אל תעשה, בשום פנים ואופן.

270. האם מותר לגלח פאת הזקן באופנים הבאים: א. מכונת תספורת ב. משחה (סם) ג. מכונת גילוח כשרה.

א. תלוי כמה זה משאיר. ב. מותר. ג. אל תשאל אותי, אני סובר שכולם לא כשרים. (ידוע לי שרבים חולקים עלי, אני לא יכול לומר אחרת ממה שאני חושב).

שבימינו זה יהיה בזיון?

לא ידעתי מדוע ישנתה הדין ממה שכתוב בשו"ע.

277. אם נכנס גוי שהוא גדול בעיני העם (כגון ג'ורג' בוש) האם צריך לקום בפניו?

משה רבינו חלק כבוד למלכות, לסתם גוי מכובד אינני יודע. אבל לעולם לא כדאי לעשות (או לא לעשות) דבר שהעולם מסתכל ע"ז כדבר תמוה, אלא אם יש איסור בדבר, דבר שלא שייך כאן.

278. על מי אפשר היום לברך ברכת ש"חלק?"
מי אומר שיכולים?

279. מהו גדר ת"ח היום שחייבים למחות על כבודו וכיצד צריך למחות?

כל מי שראוי לכבוד מחמת תורתו צריך לכבדו, אם אין סבה לשתוק. איך למחות, אינני יודע. זה תלוי על הרבה פרטים, צריכים שכל.

280. מה הגדר של הגיע להוראה שיהיה מותר לו לפסוק?

אינני יודע בדיוק. באשכנז מימות המהר"ל (ואולי יותר מוקדם) היה מנהג קבוע שרק מי שקיבל היתר הוראה יפסוק.

281. האם זה נכון שמרן החזו"א אמר שא"צ ללמוד מוסר וא"כ מ"ט? ומה דעת הדר"ג שליט"א?

אינני יודע מה הוא אמר. אני אומר שצריכים לעשות פעולות ולעורר יראת שמים, כל אחד כפי מה שמרגיש באמת.

282. איזה סוג איסור יש לאדם אשר לא מקשיב לגדולי ישראל?
זה תלוי מי וזה תלוי מה.

283. אם זה נכון שגדולי ישראל נקבעים ע"פ מי שעולם התורה בוחר בו. מי נקראים עולם התורה?
אינני יודע איך לבחור.

284. ראיתי בפלא יועץ גדר אפיקורס זה האומר מאי אהנו לן רבנן (בערך) האם בחור שמדבר נגד רבנים מסוימים (שחושב שמותר לא לאחז מהם), האם נחשב אפיקורס, או בגלל שבביתו לא אוהזין נשותיו רב לא נחשב אפיקורס

הכוונה שהוא נגד כל המושג של רבנים, "מי צריך רבנים, הרי הכל כתוב!" ולא שם לב, או לא רוצה לחשים לב, שהתורה היא תורת חיים ולא סריה של תעשה ואל תעשה כמו חוקי תנועה (מה שאתה כותב בשם הפלא יועץ הוא גמרא מפורשת).

285. מה הגדר למה שכתוב בשו"ע סי' רי"ח סעיף ו' ומה מהמקרים שכתובים שם אנו נהוגים?

לא ידעתי מה אתה שואל הלא כל הפרטים מפורשים שם ובהמשך הסי', והכל נוהג בזה"י, אלא שבד"כ אין לנו רבו מובהק, וגם רב מסויים אין לנו כ"כ.

286. ועוד שם בשאלת השער הציון אות י"ז מיתרו לא הבנתי את תירומו.

השע"צ אינו מקשה קושיא אלא מביא את ראיית האבודרהם מיתרו, ואח"כ כתב שיש דוחים את הראייה כי יש אפשרות אחרת, ולא מפרט.

287. כשהמ"ב מביא ב' דעות ולא פוסק, מה הדין להלכה?

קשה לעשות כלל. מנהג העולם תמיד מכריע. בדאורייתא מסתבר להחמיר (אבל גם המ"ב בד"כ עושה כן בדאורייתא, אם לא שפוסק לקולא, ולא זה השאלה שלך).

288. האם מותר לאדם לנהוג קולא כהחזו"א וקולא כהמ"ב?
אם הם לא תלויים זב"ז.

289. האם פוסקים בכללות כמו הזוהר הקדוש? זה לא חיוב, אלא אם זה דבר שכל ישראל נוהג.

290. מותר לשנות ממנהג אבותיו לחומרא או לקולא כשיש פסקים אחרים?
כן, אבל אני צריך סבה לכך, וא"א לי לכתוב כאן את כל הפרטים.

291. למה החליטו גדולי הדור של היום שאין בידם לחדש גזרות ומצוות חדשות אשר לא היו בימים קודמים (תכלת ועוד)?

לא הכל אחיד. תכלת הוא מושג שכבר הרבה הרבה שנים אבד ממנו ולא מתחילים כלל לסמוך על "המצאות" וכד', ונמנעים מללבוש כדי שלא ייעשה "ימנהג". על שאר דברים, צריכים לדון על כל דבר בפרטות.

292. מריבה שיש בין ב' גדולי ישראל, האם לי מותר להתערב? האם מותר לדבר על ראשי ישיבה כשרוב העם יודעים מזה?

יש למעט מחלוקת בכל מה שאפשר. ורק אם הרב שלך אמר לך בפירוש להתערב, תימנע מלהתערב. מי ששונה מחלוקת, לא ידוש בצדדי המחלוקת. וכן ראוי לעשות, אם לא שיש צורך לכך.

293. האם זה נכון שאמרו בשם הרב שאסור להאמין לשמועות בשם הרב?

סתירה, דוד לא היה עושה דבר כזה. עצם הדבר שהוא נהג מלכות, מאחר ששמואל כבר משח אותו, לא היה מרידה במלכות שאול, (ושאול אולי חשב שכן, וצ"ע). דוד לא החשיב מרידה במלכותו מה שאנשים עזרו וכבדו את שאול אדרבא, הוא בעצמו מאד החשיב אפי' את איש בושת.

"אסור" זה לא המלה הנכונה. מה שנכון הוא שא"א, אומרים הרבה דברים לא נכונים ולא רק בשמי אלא "בשם כל אדם". רק אדם טאמן מאד שלא "מפנטז" ולא טועה, ואמר ששמע בעצמו, נו. ואפי' זה בערבון מוגבל. אני תמיד אמרתי שאני אחראי על מה שכתוב בכתב יד שלי או שאני חתום עליו.

הנהגות והליכות בן ישיבה

300. **האם מותר וראוי לשים דואודוראנט המיוחד לגברים מדין לא ילבש?**
זה מותר, גם גברים עושים את זה.

301. **האם מותר להסתרק מול מראה? ומה הדין בלי מראה?**
בלי מראה מותר, להסתכל במראה, צריך סבה.

302. **האם יש איסור להסתכל במראה?**
לא בזמננו, שגם זכרים עושים כן, אבל זה לא כ"כ הנהגה של ת"ח שלא לצורך.

303. **האם מותר למרוח משחה על פצעים שיש בָּפְּנִים, או שיש לחשוש משום "לא תלבש"? מדובר בפצעים שלא מכאיבים (אולי לפעמים ממש).**
מותר. גם זכרים עושים את זה. (אגב, צ"ל "לא תלבש". "לא תלבש" כתוב על שעטני).

304. **האם כשהולכים לבית מהישיבה לישון צריך ללבוש כובע והליפה**
אין דין כלל ללבוש כובע והליפה. זה מקסימלית של ת"ח, ודבר זה משתנה ממקום למקום ומזמן לזמן ומאדם לאדם, לא הרי "הסטייפלר" חזרי חזר במשיק. כשלעצמו אין זה עוול לחזור צעיר, אפי' לאיש, ללכת בלי מעיל וכובע, בתנאי שלא מרחש. אבל למעשה לבדק זה תלוי אצל ההנהגה הרצויה בענין הנהגת הישיבה!

305. **האם יש הבדל או עדיפות ללבוש עם כפה עם סרט?**
אינני מבין השאלה מדוע יהיה עדיפות?

306. **האם אסור ללבוש בגדים מודרניים, ואם מותר האם יש ענין לא ללבוש?**
אין איסור הלכתי. אבל אסור חמור הוא להתדמות לחילוניים!

307. **איך אני הקטן אמור ללמוד את ההקדמה של הים של שלמה חלק ב'?**
אל תלמד. לא איכפת לי שאתה יודע מה שהוא אומר, אבל יש הבדל בין "לקרוא" ל"ללמוד".

308. **האם יש ענין בלהשאיר פיאות (בוקסות)**

294. **אם אני רואה רב שמדבר בחזרת הש"ץ, האם אני צריך להוכיחו, כמו שכתוב במ"ב שצריך להוכיח ולבזות את המדברים בשעת חזרת הש"ץ?**

אני חושב שכדאי להימנע מלהוכיח אדם יותר גדול ממך בדברים שאנשים מקילים בזה, אפי' אם זה לא כ"כ בסדר.

295. **האם מצוות "הוכח תוכיח" חלה עלינו גם כיום?**

כשלעצמו, כן. אבל לא כל ילד יכול להוכיח את כל בעל עבירה, וזה מגוחך, ולא תוכחה, על כן למעשה צריך לשקול בכל מקרה לגופו.

296. **כאשר אני רואה אדם חוטא והדבר מצוי מאוד. האם צריך אני להוכיחו אף כאשר ישנא אותו?**

גם כאן הדבר תלוי בהרבה נסיבות, וגם כאן אני חושב לומר לך שבגילך כדאי למעט. תחפש חמץ בחורים וסדקים שלך, ולא של אחר!

297. **מה ההבדל בין קולר לבין חבל (ברכות דף נ.?)**

קולר הוא כבלים, שרשרות, שקושרים בהם הנדונים למיתה.

298. **בשמואל פרק כ"ה כתוב שדוד כעס על נבל על אשר לא הביא לשליחיו מזון, מה היסיבה שנבל היה חייב להביא לדוד עד כי חשב להורגו?**

כי הוא חשב שזה מרידה במלכות אחרי ששמואל כבר משח אותו למלך. אלא שאביגיל הסבירה לו שזה לא נכון, שהוא לא חייב בדיני אדם כמורד במלכות, כי עדיין לא יצא טבעו בעולם שהוא מלך, ורק בדיני שמים חייב, ובאמת הקב"ה רב את ריבו של דוד. כך כתוב בגמרא.

299. **והאם בזמן שנפטר שמואל והתחיל להתפרסם מלכותו של דוד למי אחד מן העם היה חייב לישמע ולעזור לשאול או לדוד?**

דוד נזהר שמה שהוא נהג כעין מלכות לא יהיה ח"ו סתירה למלכות שאול. באופן שאם הי'

גדולות?

(אינני יודע מה זה "ביקסות") יש מנהג בישראל להשאיר פאות ארוכים, גם התימנים וגם הפולנים וגם במקומות אחרים נהוג כך, ואע"פ שזה לא דין, ותעיקר לא לגלח סמוך לבשר, באופן שנראה הבשר בין השערות, ויש מקומות שלא נהגו להשאיר אורך, מחמת הנסיבות עם הגויים, מ"מ יש מנהג ישראל כזה והוא לא התחיל עכשיו. מסתבר שכן היו היהודים נוהגים לפני שהתימנים והאשכנזים נפרדו ממרכזי היהדות דהיינו לפני החורבן.

309. כתבו התוס' ב"מ כג: ד"ה במסכת, שאדם ששאלוהו שאלה לנסותו, יוכל לשנות מהאמת וכו', והביא באר הגולה להלכה בחו"מ סי' רס"ב סק"ט. מה עלי לענות א' במבחן בכתב בישיבה. ב' במבחן בע"פ אם שואלין בחור והוא אינו יודע, ואח"כ שואלין אותו. ג' בשיעור ששואלין אותי "הבנת מה שואל רעק"א", בזמן שכל השיעור לא הבינו.

במצבים שאתה כותב, אי"צ לשנות. אדרבא אין לשנות, כי הוא צריך לדעת את האמת. חוץ מהמצב האחרון, שיתכן שגם כל השיעור לא הבין בלא"ה צריך להסביר עוד פעם והוא אתה מתכבד קצת שלא לצורך, כי "איני יותר טוב מכולם".

310. אם מותר לשקר מפני דרכי שלום מדוע אין זה נמנה בב"מ שם.

מותר לשנות בדבור מפני דרכי שלום, מדוע זה לא נזכר שם בב"מ, אינני יודע, גם אני התקשיתי בזה. אולי משום שזה קצו וכוונת הגמ' שם היא שאינו משנה בדבורו שלא במקום דרכי שלום, (שפשיטא שמותר) אלא בגי דברים אלו, שאינם דרכי שלום. וצ"ע.

311. האם בגווא דאסור לשקר יש איסור דרבנן?

האיסור ההלכתי לשקר הוא רק אם מקבלים טובת הנאה שלא מגיע לך. אחרת זה לא הלכה אלא התנהגות נכונה, ולשקר הוא עוול משום למדו לשונם דבר שקר, וחזתו של הקב"ה אמת, ומוציא אי"ע ממחיצתו של הקב"ה, אבל לא איסור הלכתי. אגב, הלשון בכל מקום אינו "לשקר" אלא "לשנות בדבור", והכוונה הוא לרמות ע"י דבורים. עקב אבינו נזהר לומר אנוכי עשו בכורך, שהיה אפשר לפתש ע"ד הדיוק כמו שרש"י מסביר. שגם זה לא טוב, חוץ ממשום דרכי שלום או הגי דברים.

312. האם מותר לשקר כדי לאפרושי

מאוסורא?

זה תלוי, מסתבר שכן, בדרך כלל. אבל צריך להיזהר שלא יהיה "בומרנג".

313. בחור שמתבטל בסדר ופתאום נכנס המשגיח האם זה נקרא גזל דעת אם הבחור יעשה עצמו כאלו כבר למד?

אני חושב שמותר לעשות כן. (אבל בפרט על השני. לא כתבתי שמותר להתבטל עד שהמשגיח נכנס!! יש להימנע מזה בכל עוז!)

314. האם אסור להכות חבירו (לא יסיף

להכות?) גם כשחברו רוצה בזה?

זה כמו לחבל בעצמו שלא לצורך. שיש איסור (אבל זה בחובל, להכות אינני יודע אך יש איסור).

315. מותר לאדם לומר על עדה בישראל דבר גנאי?

אם ליטאי יושב בין ליטאים ואומר "כל ההונגרים אין להם שכל" וכד', אולי זה טפשי, או קצת עוול יש בזה. אבל למר לבחור הונגרי "הונגרי שכמך, כולם אין להם שכל", הרי שמבייש את החבור הפרטי, והוא עוולה חמורה. ויש דרגות ביניים, ויש להשתמש בשכל וביראת שמים.

316. מה הגדר בכינוי שם לחברו שכ"כ החמירו חז"ל?

כל דבר שמקפיד או דרך בנ"א לחקפד, אפי' אם למעשה הוא התרגל. ואפי' מכנה שם רע לחברו באופן חד פעמי. אבל לקרוא לו "חמור", או אפי' "פרענק" או "קקח" או חצוף, אינו בכלל זה, אבל גם בזה יש איסור חמור של מבייש, ובדואי אסור משום אונאת דברים. כלל גדול שצריכים לדעת, לזכור ולהפגים. אונאת דברים אינו חסדות זה עבירה דאורייתא!!

317. "הקורא לחברו רשע" כתוב בגמ' שהותר לו לרדת לחייו. מה הגדר לרדת לחייו? והאם זה בכל מקרה שאדם קורא כך לשני?

יש מחלוקת ראשונים מה הפשט ואינני זוכר כל השיטות, מסתמא זה רק אם זה בפרהסיא, וצ"ע.

318. האם מותר לספר או לשמוע לשה"ר מפורסם.

תלוי קצת כמה מפורסם, כי אם מתכוונים לפרסם, ובאמת מתפרסם יותר על ידי הסופר, זה אסור. אם מפורסם מאד, מה שאינה מספר כעת לא מעלה ולא מוריד ממילא, אין איסור.

319. האם מותר לשמוע על חנות שמוכרים ביוקר ולשמוע אין כעת נפק"מ?

יגע ברצפה, ואם כמעט נוגע עם הראש ברצפה שיש הפסק קטן (לא עם בגד מלא

אוי) האם נקרא קידה?

יש מנהג ישראל ידוע לא לעמוד על הכרעים בכלל, אבל אינני יודע אם זה כולל "לוחל על ארבע", וכן אינני יודע אם זה כולל "שבדקים חמץ" וכד', כשיש צורך גמור. כל זמן שאינו נוגע בראש על האדמה, אינו אלא כמו שכתבתי, ואינו דין.

326. להשתחוות שלא בתפילה האם מותר

בפישוט ידים ורגלים כגון שמחפש משהו מתחת למיטה?

אם מתכוונים להשתחויה, אפי' לא דרך תפילה, זה אסור, אם לא מתכוונים להשתחויה זה מותר.

327. האם אפשר לגדל תוכים בתוך כלוב? או

שזה אסור משום צער בעלי חיים. ומה

הדין (במקרה שאסור) אם הם משוחררים

בתוך הבית.

אין איסור בזה משום צער בעלי חיים. אבל ישנם הרבה שמקפידים לא לגדל דבר טמא שלא לצורך, אפי' אם משוחרר.

328. האם נכון שהדבר הכי טוב לעשות זה

להחזיר אנשים בתשובה?

אינני לעשות כלל בזה, עבודת ה' הוא דבר אישי, והוא ביה אינני מבקש אותו ודבר מכל אדם.

329. האם מותר להדביק מודבקות כנגד הציונות

במקום שחוזרים בתשובה מסתובבים

וע"י זה יתכן שיתרחקו. והאם צריך

להורידם?

זה תלוי על הרבה מדי נסיבות, שאוכל לעשות כלל בזה. איך שיהיה, אני חושב שבחור בגילך יש לו להימנע מזה, ולא דווקא משום החשש הזה, אלא משום שיש לו דברים יותר חשובים (בגיל) לעשות, ולא משום הזמן, אלא "ההתעסקות".

330. האם מותר לי להתווכח עם חילוני שהרי

אני לא ישנה את דעתו ואני רק ישמע

דברים שהם גם כפירה ועוד כל מיני

דברים?

אני מייץ להימנע. בגמ' בסנהדרין כתוב ש"דע מה שתשיב לאפיקורס" הולך על אפיקורס גוי, אבל אפיקורס ישראל, כ"ש דפקר טפי. וכל שכן בחור בגילך.

331. הגיע לישיבה עובד ספק גוי ספק יהודי,

והתגלה שהוא כופר, שאמר שכולם נוצרו

מהקוף. ואמרנו לו שהוא גוי ותוך כדי

מסתמא יהיה לו צורך למחר. אם אין חשש לזה, אח"כ זה לשה"י.

320. האם מותר לצלם או להקליט בחור בלי

רשותו?

"מאי דסאני עקל לחברך אל תעביד" כלל גדול בתורה הוא, וגם אתה לא רוצה שיעשו לך דברים שאתה לא אוהב. "ואנאת דברים", בודאי עובר. חוץ מזה, מסתבר לי שאסור לו לצלם ולהקליט, אבל אין בזה משום גזילה, כמוכר.

321. במקרה שהאב מבקש משהו שיקח הרבה

זמן והאם מבקשת משהו שהיא רוצה מי

קודם?

אם מה שצריך לעשות עבור האבא אינו לקח זמן מהותי, כגון שאבא מבקש לנסוע לבני ברק והאבא מבקשת כס מים, אזי אני חושב שלא נאמר "עסק במצוה פטורי", אלא יעשה מה שאמו מבקשת מקודם. אם זה כן משנה, צריך לאמוד דעת האבא, האם יסכים שיעשה מה שאבא אומרת מקודם. אם לא, רצון אבא קודם.

322. האם מותר לשיר פסוקים?

אם המנגינה מביעה רגש של הפסוק (כגון "שמורה נפשי") מותר. אם לא, לכאוי צ"ל אסור, והעולם טורא מיקל בזה, ואינני יודע מדוע.

323. גבי שמיעת מוזיקה בזה"ז "מטייף" כל

השנה אם יש בזה צד היתר, וכן האם

ספירה"ע חלוק בדיני' לענין הנ"ל מכל

השנה אם לא, והאם גנון בכלל נגינה נכלל

בדברי המ"ב על ריקודים ומחולות?

באמת מעיקר הדין כל מוזיקה בכלל (היינו נגינון בכלל שמיעת הטייפ בקול בן אדם נקרא בפה) ואפי' בפה על היין צריך לחיות אסור מדינת חוץ במבוקס מצוה והמ"ב מביא שם בי"ח שמחמיר עוד יותר אפי' בפה בלי יין אלא דחמו להקל נע"ש ברמ"א וג"פ הדין אין הבדל בכל זה בין ספירה לשאר ימות השנה, אלא שבספירה חתום נוהגים לחמיר ולאקומא אדינא לאסור ואין לזוז מהמנהג! ריקודים ומחולות המ"ב הזכיר לאסור אפי' במקום סיום מסכתא וכדו', שמותר נגנון.

324. למי"ד שאסור לבקש מכתן שלא יוכל למחול

על כבודו, האם מותר לבקש שיביא "ספר

קודש", וכן האם מותר לעשות אותו ותוך

בישיבה?

מה שזה ספרי קודש בעצמו אינו היתר. תורת מותר בכל דבר, חוץ מבזיון (כגון לקנות את ביהכ"ס). מינוי שרי.

325. האם מותר לכרוע על ברכיו בלי שהראש

שלי ושלו בשביל לדאוג שיהיה מסודר?
זה מותר, אבל לקצר כפי היכולת. מה שלצורך
אינו בטול תורה.

339. **האם זה נכון, אני לומד גמרא ובאמצע
באים לשאול אותי שאלה בהלכה שלא
נוגעת לאותם רגעים. מהו הגדר ביטול
תורה?**

זה לא "בטול תורה" במובן הרגיל, אבל כדאי
להימנע מזה כי זה טורח הציבור.

קדושת ס"ת ותפילין וד"ת

340. **איזה דרגות יש בספרים לגבי לשים ספר
על ספר?**

ג' דרגות יש: א] חומש. ב] נביאים וכתובים. ג]
תורה שבע"פ.

341. **מהי קדושת סידור לגבי להניח על גמרא
וכו'?**

שמעתי בשם החזו"א שסדור יש לו קדושה כמו
לחומש. אני לא יודע יותר.

342. **האם יש דרגות בתורה שבע"פ להניח זה
על זה, כגון גמ', ספרי מוסר**

כל התורה שבע"פ קדושה אחת, אפי' המחברת
שלך, ומכתב זה. וכן ספרי מוסר מלאים דברי
חז"ל ומאמרים קדושים, ויש בהם קדושת
תורה שבע"פ.

343. **מחברת חידו"ת שיש בה דפים ריקים, א]
האם מותר לשים על גמ' וכיו"ב? ב] האם
מותר להניח חפצים כגון עט וכדו' על
הדפים הריקים?**

א] מחברת שכתוב רק בדף הראשון, מותר, כי
הכל אחד הוא, אבל דפדפת, שהדפים אינם
מחוברים כ"א ע"י מחזיק, אני אוחז שכל דף
דבר נפרד הוא, ואינו נחשב כמו מחברת (ויש לזה
השלכות גם בהלכות שבת, ד"ק ותשכח). ב] אני
חושב שכן.

344. **אם יש דף שהתחילו לכתוב עליו ד"ת ולא
כתבו על הכל, האם במקום שלא כתבו
מותר לשים דבר לא קדוש?**

אני חושב שמותר, אע"פ שיש בו קדושה. זה לא
שהדף לא ישמש את הדבר החול שהוא האיסור,
אלא שהתורה תשמש דבר חול.

345. **פרוכת שע"ג בימת הס"ת שרקמו עליה
פסוקים האם מותר להניח קופת צדקה על
הפסוקים?**

אין בזה איסור זה לא מקדש את כל המפה.

הויכוח ירקנו עליו ממרחק רב, ולא פגע בו,
אבל ראה ונפגע קשות ואמר שהוא יהודי
והוסיף, יהודים עם כיפה כך מתנהגים?

האם יש חילול ה'?
אני לא חושב ששייך לדבר על חילול ה', אבל
לדעתי יש להימנע מלדבר אתו כלל וכלל, לא
בדברי אמונה ולא דברים אחרים, ואפי' לא
"בוקר טוב" וכד' בצורה הפגנתית. אם ישאל
מדוע אתם נוהגים כן, תענו לו "מפני שאתה
אומר דברי כפירה" וכיו"ב. אבל אולי כדאי לכם
להתייעץ עם אחד המתחנכים בשיבה.

332. **האם יש ענין ללמוד משניות בע"פ אם אני
לא לומד את הפירוש של זה או שעדיף
בזמן הזה ללמוד משהו אחר?**

יש ענין, אבל למעשה לא אוכל לייצג לך. זה יכול
להיות יצא שכרו בהפסדו.

333. **בהנ"ל שמעתי שהלומד משניות לע"נ אינו
מפחית מזכויותיו בלימוד תנ"ע, היאך
יעלה הזכויות לשניהם באופן שלא יגרע
חלק הלומד כלל?**

זה לא מפחית. בדיוק אף זה פועל, אינני יודע.

334. **אם קיבל ע"ע ללמוד משניות לע"נ אדם
א', יוכל ללמוד לשני אנשים?**

אינני יודע. בפשטות זה רק יהיה חצי לזה וחצי
לזה.

335. **בחור שמתחיל לעשן האם הוא עובר על
"ונשמרתם" בכל סיגריה**

אני חושב שלא עובר על נשמרתם, אבל הוא
(ייתכן) עובר על דברים יותר חמורים.

336. **איך מותר לבחור ישיבה ליסוע לחתונה של
אחיו, הרי זה ביטול תורה גמור ואין לו שם
שום תפקיד של עד או מסדר קידושין
וכדו'?**

לשמה חתן, או כבוד אב, מצוה עוברת היא,
ודוחה תנ"ת.

337. **האם זה חילול ה' מי שמאחר לסדר וגורם
רפיין לאחרים בשמירת סדרים ואם זה
חילול ה' אז מה יעשה אדם שהיה לו
סיבה מוצדקת האם יכנס לסדר, הרי
האחרים לא יודעים הסיבה?**

במקרה, לא חילול ה'. בקביעות, שידאג שלא
יהיה צורך לכך.

338. **אני ממונה להגיד לבחורים לסדר את בית
המדרש ולפעמים אני רק יכול להודיע
באמצע הסדר האם אני יכול לבטל לימוד**

346. א] מותר להניח תפילין על חומש וליהפך?
ב] מותר להניח את השקית או הקופסאות של התפילין על גמי. ג] מה דין הניילון שעל השקית.
- א] התפילין עצמם על חומש מותר. חומש על תפילין איננו יודע, אני חושב שלא. ב] כשהתפילין בפנים, הכל טפל לתפילין ומותר להניח על ספר. אבל כשאין התפילין בפנים אינם אלא תשמישי קדושה (מקסימום), ואין להניחן על דבר שיש בו קדושה עצמית (ויתכן שאינם אלא תשמישי דתשמיש, בפרט הפלסטיק). ג] הניילון מסתמא בא להגן על השקית ולא על התפילין, ואין בו קדושה ולא טעון גנייה.
347. האם מותר לקפל חליפה שיש בכיס ד"ת ולשים עליה את הכובע?
- הענין בדברים אלה הוא שראה כאילו דבר קדוש משמש לדבר חול, לא שהמשקל לא תורגש על ידו. ממילא אם זה לא נראה כך כלל, אי"צ לחשוש לזה, ממילא יוצא בשאלה זאת, שאם זה דבר גדול, כמו גמרא, שניכר שהכובע מונח על זה, אם זה לא לשמירה, יש מקום להימנע. בדבר קטן, הרי נראה שהכובע על המעיל, ולא על הספר!
348. דבר תלוי כמו ניילון וחלקו נסדר ע"ג ספר קדוש במקרה שגם בלא הספר לא היה נופל, האם אסור שישאר על גבי הספר?
- אני חושב שהתשובה נכללת בתשובה הקודמת.
349. האם מותר לתלות עטים בכיס של החליפה ובתוך הכיס יש ד"ת והעטים על הד"ת, או משום שהם תלויים הרי הם כחליפה ואין זה נחשב שהם על הד"ת?
- תן לחכם ויחכם עוד, ע"יד מה שכתבתי למעלה אי"צ לחשוש
350. האם יש להקפיד לא להטות ולהשעין ספר שקדושתו קלה על ספר שקדושתו חמורה?
- צריך להקפיד בזה.
351. מי שרואה מישהו שם דברי חול על גמרא האם צריך להוכיחו ואיך?
- מספיק להוריד את זה, ולומר "לא שמים דברים של חולין על ספר קדוש".
352. מי שרואה באמצע הלימוד ספר מונח על ספר לא לפי קדושתו האם צריך להורידו כמו מי שרואה באמצע שמו"ע?
- אני חושב שכן.
353. האם צריך לסגור את הגמרא לבחור שיצא
- מהשיעור לביה"כ וכדו'?
- לא.
354. מי שרואה ספר פתוח, האם כדי למנוע בזיון מותר להופכו על פניו?
- לא הבנתי את השאלה. מדוע אי"א לסגור את הספר? מדוע אי"א לכסותו עיין יורה דעה סי' רע"ז ובשי"ך ובט"ז שם.
355. האם בדרך של ד"ת אסור לכתוב דברי חול?
- זה לא אסור לכתוב כמה מלים. מה שאסור הוא לעשות מדבר שהוא קדוש דבר שהוא חול. דהיינו ספר חול שיש בו פסוק אחד קדוש, הפסוק קדוש הוא, אבל זה לא נותן קדושה לכל הספר. ממילא אם יש דף וכתוב עליו מעט תורה, ע"יד לכתוב על סלו תורה, הרי כל הדף קדוש, ואם אח"כ ימלא הדף בדברי חול, הרי "חלל" אותו. מה שכתבתי "זה לא אסור לכתוב כמה מלים", הכוונה על דף שעומד לכתוב מה שרוצים. גליון של ספר, שאינו עומד לכתוב כלל, מותר לכתוב רק דברי קדושה, וחוזא פשוט.
356. האם מותר לכתוב הקדשה או שם בדרך הראשון (הריק) של ספר קדוש? והאם זה משנה אם זה משנה, גמרא, חומש או סידור?
- זה מותר.
357. האם מותר לשים בתוך ספר קדוש דפים ריקים או קדושים?
- א] ריקים אסור. ב] קדושים, תלוי מה קדושתם. אם משום הזמנה, שעומד "אך ורק" לדברי קדושה, ג"כ אני נוקט לאיסור, כי אסור להשתמש בספר, ובינתיים אין שם ד"ת. ג] אם כתוב עליהם דברי קדוש, תלוי מה הכוונה, אם זה מיועד לגניזה, אני אותו שאם זה אותה הקדושה (כגון דף גמי בתוך גמי, או חומש בתוך חומש) מותר. לקדושה יותר חמורה, לא (כגון דף גמרא בחומש, אסור). ד] אם התחיל לכתוב תורה לשם תורה, לא לשם להחזיר, אלא כדי להמשיך לכתוב עליו, מותר. ה] אם מה שכתב עליו לא היה אלא כדי להחזיר (כגון שכותבים בראש הדף באותיות קטנות "סתם טירות ל' יום" כדי להחזיר להכניס דפים ריקים) אני סבור שלא מועיל ואינו מתיר.
358. האם מותר לעשות סימניה מדרך קדוש?
- אני חושב שלא, זה נגאי. אבל אם "קדושת" הדף אינו אלא משום הזמנה, מותר.
359. האם מותר להוציא דפים תלושים מהגמ' וכן מכל ספר קדוש וללמוד בהם בנפרד ומ"ט. ושמעתי שדבר זה קשה לשכחה

367. ד"ת בתוך כ"ס, האם נחשב ב' כסויים

לענין להכניס לביה"כ?

תלוי איזה כ"ס. כ"ס של חולצה אינה אלא כסוי אחד. כ"ס של מכנסים (רגלי) הוא שני כסויים.

368. [א] האם צריך לכתוב בס"ד? [ב] כשכתוב על

דף ב"ה או בס"ד או סתם "ה" האם טעון

גניזה

[א] לא. [ב] אין בזה שום קדושה. רק שיש להזהר שלא יהא מוטל בבזיון.

369. בצילום ד"ת כאשר לכתח' מתכוון לגזור

את החלק שבו הד"ת, האם השאר טעון

גניזה?

מסתמא אי"צ.

370. האם צריך להקפיד שלא להכניס דברי

חולין יחד עם ד"ת כאשר יש גניזה גדולה

אז האם צריך לעבור דף דף שלא יהיו שם

דברי חולין?

אין צורך להפריד. מותר לגנוז דברי חולין.

371. ספורי מעשיות וקורות חיים של חכמי

ישראל טעונים גניזה?

אינני חושב.

372. האם עיתונים שיש בהם ד"ת של חב"ד

טעונים גניזה?

אני חושב שטעונים. אולי הוא לא היה "משוגע"? יש מסתמא אפי' רוב שאינם כופרים מבחינת

הלכה.

373. האם עיתונים כמו יתד נאמן שלפעמים יש

בהם פסוקים או ד"ת טעונים גניזה?

יש עמודים שכתוב מפורש שטעונים גניזה, אבל בשאר העמודים מי יכול לחפש אם יש פסוק וכיו"ב. אני עוסק אותם בשתי שקיות ושם בפה (ולא בשקית אחת, שמא תקרע).

374. האם מותר להסתכל בדברים שנמצאים

בגניזה אצלנו בישיבה שיש מבחינים עם

ציונים?

לא כדאי לחפש אינפורמציה על חברי.

375. האם בלימוד תורה צריך לכוון לצאת יד"ח

מצות עשה של ת"ת?

בדבר שתמיד מצוה הוא, כגון תלמוד תורה ותפילין, אז בסתמא, חרי"ש כוונה.

376. האם מותר להגיד סתם ברוך אתה ה'

למדיני חוקין?

לא. זה זילותא. אם לא שאתה באמת מתכוון למה שדוד המלך התכוון או שאתה אומר תהילים ומגיע לשם.

האם זה נכון?

קשה לשכחה אינני יודע, יכול להיות, אין לי בקיאות בדברים אלה. אבל זה גנאי לעשות כן, ויש להימנע.

360. כשיש ברכון של ברהמ"ז שיש משני צדדי

הדף ברכות של ברהמ"ז ושבע ברכות על

איזה צד צריך להניח את הברכון.

איזה צד שיהיה, זה לא גנאי.

361. האם יש להמנע מלשלוח חידושי תורה

דרך הדואר כיון שמשמימים על זה בודאות

דברי חול?

יש לחקל מחמת הצורך גם זורקים את המכתבים מ"מ יש לחקל.

362. האם טעון גניזה: [א] קלטר שבתוכו

מכניסים ד"ת אבל אין זה מחובר? [ב]

עטיפה של ניילון ששמש כעטיפה לספר

האם טעון גניזה?

[א] דינו כתיק תפילין (כמובן יותר קל, כי חמור קדושת תפילין מקדושת תורה שבע"פ בכתב וכן בתיקו). [ב] וכן בזה (הוספה: הגר"י פוזן התכוון דדינו כהשאלה הנ"ל בענין הקלטר).

363. אם אני רואה ספר ציבורי שיש בו טעות

האם מותר לי לתקן?

זה תלוי איזה ספר ואיזה טעות ומי המתקן.

364. בספסל שמתחלק לשני מושבים ומשענת

אחת, האם אפשר לשים ספר במושב אחד

ולשבת במושב השני, ומה הדין ברכב?

בספסל, רבים אומרים שמותר, לי זה צורם. ברכב או באוטובוס, זה תלוי איך הם מחוברים. אם שניהם מחוברים לקרקעית המכונית ונראים כאחד, אין בזה חשש. אם הם מחוברים בעצמם, כמ"ל בספסל.

365. צבע של תפילין שקונים בחנות האם מותר

להשתמש בו גם לדברי חולין או שיש לזה

איזהו קדושה.

אין בזה שום קדושה.

366. האם מותר למחוק שם ה' וחידו"ת מנגן

MP3 וכן ממחשב שזה כתוב או ששומעים

וכן מקלטות טייפ?

אם לא רואים כלום ורק שומעים משהו מנגן, מותר למחוק, בתנאי שלא מתכוון לשם השחתת שם ה' ח"ו, שזה לא שכח. אם זה דרך השחתה אני חושב שאסור, אם לא דרך השחתה, כגון שרצה להקליט דברים אחרים, או בדברים אחרים (נמרא וכו') אני חושב שמותר. בשם קדוש שאינו נכרך, אני חושב שמותר רק בזה אינני כ"כ בטוח.

377. האם מותר כשלומדים גמ' ויש שם ה' האם מותר לומר ממש שם ה'?

מנהג ישראל לומר "יהשם", ולא להגות בא.ד.

378. האם מותר לומר אמונני או אדמוני במקום לומר שם ה'?

גם זה מאד לא דרך ארץ.

379. מה הרב אוהז בענין להתקרב לכותל בתוך י"א אמה?

אינני חושב שצריכים להקפיד לא להתקרב. בפרט אם טבלו לפני שהלכו.

380. יש להזהר שלא לנסוע בדרך שנוסע אוטובוס אג"ד, ובלהכניס אצבעות בין האבנים (אגב שמעתי שהר' מרדכי מן העיר שהחזיר א' נשען על הכותל)?

לא לנסוע באוטובוס בפינה הדרומית מזרחית יש לזהר מובן, אם לא שאתה טהרת מטומאת קרי. להכניס אצבעות (אם אינם טהור מקרי) אינני יודע!

381. לפני ההתנתקות הביאו לישיבתנו ארגז של תהילים (כתוב עליו להצלת גוש קטיף שומרון) ואמרו שאפשר לקחת מי שסיים את כל התהילים עד ההתנתקות ונשארו עוד המון תהילים ואין שם כתובת או טלפון. האם מותר לקחתם?

מסתמא הכל "הפקר".

382. הובא לישיבתנו ספרי זוהר שנדפסו ע"י נוצרים מה דין הספרים. האם יש לזה דין בהדפסה ספר תורה שכתבו מין ישרף?

אין לזה הלכה של סייט שכתבו מין, אני חושב, אבל אין להשתמש בו, רק לגנוז.

383. על ה"לָבָן" כתוב "נא להמנע מהפרדת הגביעים בשבת" האם זה נחשב "הלכה" שדרוש גניזה ואסור להכניס לביה"כ?

לא, זה לא נחשב דבר שבקדושה.

384. הספרים שמונחים במיכל הגניזה האם מותר לקחתם והאם למסחר יש הבדל. מותר בין לעצמו בין למסחר.

385. פעמים שבגמרות של "טלמן" ו"עוז והדר" כל אחד גורס גירסא אחרת. מי צודק? (מדובר שאין שום מקורות וציונים)

לא יכולים לעשות כלל בזה.

386. כשמכניסים את הס"ת לארון קודש האם מותר לפתוח את הארון אפי' כשעדיין הס"ת רחוק?

אין בזה קפידה.

387. משניות שכתובות בראשי תיבות האם יש לזה קדושה כגון שינון המשנה?

אני חושב שלא.

מעשר כספים וצדקה

388. אם הפרשתי חומש מכספי ואח"כ בא אלי עני, האם אני יכול לתת לו צדקה (מדון שאין מוסיפים על החומש)?

פרטת מותר. לא לזה כוונת חז"ל. אבל אתה יכול לתת על חשבון העתיד, בתנאי שההכנסה העתידה תהיה באותו השנה לשנות עולם.

389. האם אני יכול להחשיב כמעשר חוב שבחור חייב לי?

כן, אם אתה מוחל את החוב. (ו"א שלא תקבל בחזרה אף פעם).

390. בחור ישיבה המקבל מהוריו סכום כסף (להוצאות שונות) האם צריך או ראוי שיפריש מהם מעשר?

קשה לי לענות. הכלל הוא כן: עני המתפרנס מן הצדקה צריך לתת צדקה, אבל א"צ לתת מעשר כי א"צ לעשות "שנורי" בשביל מעשר. אם יכול להסתדר ב-9/10 ממה שנותנים לו בכל אופן (כגון שיש לו קצבה או שנותנים לו בבת אחת) אזי יתן מעשר.

391. האם מותר לתת כסף מעשר לישיבה שלו, אע"פ שגם הוא יהנה מזה?

יכול לתת, שחרי גם אחרים יתנו מזה ונחשב כאילו נתן לאחרים.

392. מותר לתרום מכספי מעשר לגמ"ח טישו או עטים וכדו'?

אני חושב שכן, אם אין נצרך.

393. האם לכתחילה הוא לתת כסף מעשר לת"ת של הישיבה. וה"ה לגבי אוצר הספרים אם אפשר לתת כסף מעשר?

אני חושב ששניהם להיתר.

394. האם בחור שעדיין סמוך על שולחן אביו, א"צ לתת מעשר מנכסיו שלו או שזה לא תלוי בזה?

זה לא תלוי בזה, השאלה האם הכסף שלו שלו הוא באמת. בחור שמסמוך על שולחן אביו שמוצא מציאה הרי המציאה של אביו. ורק אם נותנים לו מתנה שיהיה שלו ולא של אביו (ו"ע"מ) שאין לאביו רשות בו", אבל א"צ לומר בפירוש, רק לפי הנסיבות) אז צריך לתת מעשר כספיים על

גזילה ואבידה

זה.

395. הורי נתנו לי עשרות אגורות לצדקה
ל"ויבדך דר". האם מותר לי לפרוע בהם
חוב שהבטחתי לתת לצדקה?
אתה רשאי.

396. האם לגבי הגבאי של צדקה יש איסור דלא
תיקפץ.

א) לגבי הגבאי, אם הוא דורש ממך ואתה לא נותן,
זה תלוי אם כעת הוא גובה בשביל צדקה
מסויימת, הוא "שליח" של העני, ויש. אם לא אלא
באופן כללי בשביל הקופה, לא. ב) עני המבקש
צדקה מהגבאי, אין בזה משום לא ותאמץ, אבל
הגבאי צריך לחשוב היטב האם הוא רשאי להימנע
מלתת לו אבל לא ותאמץ אין.

397. האם מותר להתיר שבת בשביל
קניית ספרים? ואם כבר התרמתי האם
מותר לי להשתמש בכסף? ומה הדין
בהנ"ל לגבי גוי?

א) מסתמא במחל שבת מותר, וכ"ש בדיעבד. ב) גוי,
אל תתירם. בדיעבד אינני יודע.

398. יש גמ"ח עטים בישיבה, שבחור שמעכב אצלו
את העט יותר מיום משלם חצי שקל על כל יום
עוכבו. האם זה מותר? האם בעל הגמ"ח רשאי
למחול על הקנס או על חיזק אחר? בחור שטוען
שלא ידע מהקנס האם יש עליו חיוב תשלום?
מנהל הגמ"ח יכול להחליט מה שרוצה. גם מי שלא ידע
מזה חייב, אם הגבאי עומד על זה. זה לא "קנס" ממש,
זה תנאי ("אני משכיר לך, ומחול על השכירות
בתנאים מסויימים").

399. האם אני בתור אחראי על קופה שעוזרת
לציבור ויש לי מטבעות של 5 אגורות, אני
חייב לפרוט אותם בגלל שהמטבע הזה
עומדת להיפסל?

הכלל בזה שמה שאין דרך ב"מ לעשות מחמת
הטרתה שלא כדאי עבור ריוח כזה, גם אתה לא
חייב לעשות.

400. קבלתי מונה מקרובי משפחה חילוניים צ"ק
והיה מצורף פתק שאעשה בזה פיקניק וכדו'
ואני רוצה לעשות בזה דברים אחרים האם
מותר לי?

ייתכן מאד שלא. אני מציע שאחד מהחברים
שלך ירים טלפון לקרוב משפחה חני"ל, ויאמר לו
(ויכלים לומר בעימות) שאין לך מה לעשות
י"בפיקניק", ואולי ירשו לך לעשות מה שאתה
רוצה.

401. יש לי קופסת עטים, להשאלה לבחורים. בחור
אחד שאל עט ואמרתי לו להחזירו לקופסא בגמר
השימוש. אח"כ הוא סיפר לי, שהוא לקח את
הקופסא להחזיר את העט, ואז היא נפתחה
מלמטה וכל העטים נפלו ועט אחד התפוצץ.
הקופסא לא הייתה חלשה ומעולם לא קרה דבר
כזה. האם הוא צריך לשלם עט או לא.

אם צריך לטלטל את הקופסא כדי להחזיר את
העט, הוא בודאי פטור. הרי עשה בדיוק מה
שאמרתי לו לעשות. אם לא צריכים, והוא טלטל
את הקופסא שלא לצורך, זה יהיה תלוי על
המחלוקת רמב"ן ותוס' אם אדם מוטרד לעולם
הוא אפי' באונס גמור. למעשה הוא יהיה פטור.

402. שברתי כוסית של חנוכה של בחור מהישיבה.
האם הוריו נתנו לו את הכוח למחול לי? ואם לא
האם יש הבדל בין אם אביו מחול לבין אם אמו
מחולת?

אני חושב שהבחור יכול למחול. אמא בודאי
יכולה, מתנה קטנה אשה רשאית לתת בבית
בעלה, וזה לא יותר גרוע.

403. הזיק לחברו סרט צילום שהיו בו תמונות,
כיצד משערים הנזק?

הנזק הוא מה שסתם ב"מ משלמים עבור זה ולא
יותר. ואם היה מצולם שם דבר שאינו מעניין אף
אחד חוץ מהבעלים, כגון תמונה של סבתא, יש
לענין אם חייב כלום. פליס לא חייב כי הרי זה
משומש, תמונה לא חייב, כי לא אומרים ל"דידי
שווי לי" בטקן (ואולי דיש לחלק ואיני יודע בדיוק
מעת), אבל אם היה שם תמונה של מוהר"ר ש"ך
זצוקל"ה או כדו' שהרבה בני אדם מעוניינים
לקנות, אזי משערים כמה היו מוכנים לשלם עבור
זה (וקשה לשער), איך שיחיה ראוי לפייס את
הבעלים אם היה מזיד. ואם היה דבר שגורם
הפסד (כגון צילום של ת.ו. שפוטקד לעשות חדש)
חייב בדיני שמים.

404. לפני כחצי שנה באתי לבריכה במלון והיה
בחץ קפה ותה וכי' ושקיות קטנות של
אבקת חלב לאורחי המלון ולקחתי משם.
והגופש שם מאורגן ע"י חברה מסוימת
ולא ע"י המלון עצמו, מה עלי לעשות?

אם אפשר להשיג את בעלי המלון בקלות או יש
לבקש מחילה אבל אם קשה להשיגם יש לסמוך
ע"י שמוחלים על דבר מועט.

405. מי ששם על טלכרט סלוטיפ ואז זה עושה
שיחיה יותר שיחות האם יש בזה חשש